

A munka címe:

A REMETEI VÉDETT TERÜLETEK ÖKOLÓGIAI REKONSTRUKCIÓJÁRÓL VÉGZETT TANULMÁNY

Tervező:

TRANSPAGONY SRL.
Miercurea Ciuc, Str. Inimii nr. 3

Tájépítészet:

dr Herceg Ágnes, okl. tájépítész
Tikk Dóra, okl. tájépítész
Prokoppné Teveli Petra, okl. tájépítész
Borbáth Mónika, okl. tájépítész

Geológia, hidrogeológia:

Jánosi Csaba, geológus, geofizikus

Berendezési tárgyak:

Barabás Attila, bútor formatervező
Horváth Krisztina, formatervező
Lukács Árpád, építész

Grafika:

Kesselyák Rita, grafikus

Botanika:

Jánosi Kincső, ökológus

Zoológia:

Demeter László, biológus

2008. november

TARTALOM

I. BEVEZETÉS

II. TÁJVIZSGÁLAT

1. GYERGYÓREMETE ELHELYEZKEDÉSE ÉS TÉRSÉGI KAPCSOLATAI
2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK
 - 2.1 Földtan
 - 2.2 Vízrajz, morfológia
 - 2.3. Ásványvízforrások, borvizek
 - 2.4. klimatikus viszonyok
 - 2.5 Növényvilág
 - 2.6. Természetvédelem
 - 2.7. Állatvilág
3. A TÁJHASZNÁLAT TÖRTÉNETI VÁLTOZÁSA
 - 3.1. Településtörténet és településszerkezet
 - 3.2. Tájérténet
 - 3.3. Az erdőművelés története és jelen helyzete
 - 3.4 A Maros tájalakító hatása, az ember Marossal való együttélése

III. A VIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉS

1. STRATÉGIA
2. TÁJI ÉRTÉKEK KATASZTERE

IV. TERV

1. VÍZRENDEZÉSI MUNKÁK KÖVETKEZMÉNYE ÉS FELADATAI
2. ERDŐKITERMELÉS VÍZGYŰJTŐRE GYAKOROLT HATÁSA, KÖVETKEZMÉNYE ÉS FELADATAI
3. TURISZTIKAI FELTÁRÁS, TANÖSVÉNYEK KIALAKÍTÁSA
4. A KIVITELEZÉSI MUNKÁLATOK SZAKMAI NYOMON KÖVETÉSE
5. MONITORING RENDSZER
6. INFORMÁCIÓS RENDSZER KIALAKÍTÁSA
7. ERDEI ISKOLA LÉTREHOZÁSA
8. TÁRSADALMI TUDATOSÍTÁS
9. FENNTARTÁSI, ÜZEMELTETÉSI MUNKÁK

V. ÖSSZEGZÉS

I. BEVEZETÉS

Gyergyóremete a Gyergyói-medence tájának településeként minden olyan adottsággal és jelenlegi, megválaszolendő kérdéssel rendelkezik, amely jellemzi a térség táji, ökológiai, gazdasági és társadalmi helyzetét. Jelen projekt lehetőséget ad arra, hogy Remetére, ezen belül is a vizsgálatok alapján kijelölt mintaterületekre olyan megoldásokat dolgozzunk ki, amely metodikájában, szellemiségében példa lehet a környező települések számára, a Gyergyói-táj szerves fejlődése érdekében. Hiszen, amikor biodiverzitásról beszélünk, nem húzhatjuk meg a határokat a közigazgatási határok mentén.

A *biodiverzitás*, vagy más módon a *biológiai változatosság* fogalma és tartalma széles körben használt és összetett. A földi élet formáinak összességét, sokféleségét és egymástól kölcsönösen függő voltát foglalja magába. Kifejezi, hogy a földi élet hatalmas és egységes rendszerben létezik, így a fogalom ennek megfelelően értelmezhető a gének, a mikroorganizmusok, az állat- és növényfajok, az élő rendszerek, vagy ökoszisztémák és bolygónk különböző tájegységeinek szintjén, végső soron a bioszféra minden szintjén. Az emberiség a bioszféra elemeként ennek az életközösségnek része. A biológiai változatosság tehát egyaránt jelenti a fajok változatosságát, a genetikai változatosságot, az ökoszisztémák változatosságát és a tájegységek változatosságát. Mindebből kiemelve a tájegység fogalmát, Európában mára már lényegében nincs olyan vidék, amely ne hordozná magán az ember keze nyomát. A táj a természeti világ és az ember, az emberi közösség együttthatásából formálódik az évszázadok folyamatában. A tájak esetében a biológiai változatosság egyúttal a természet és az emberi társadalom együttélésének mérlege. A kapott kép alapvető hatást, befolyást gyakorol egyéni és kollektív tudatunkra, visszahatva ezzel társadalom- és élővilág-alakító tevékenységünkre.

Ma, a globális világgazdaság és annak társadalmi hatásai áthatják egész földünket, s kérdésessé vált, hogy a jelen nemzedékek tevékenysége vajon nem veszélyezteti-e a jövő nemzedékek létalapját, az élő rendszerek sokféleségét és megújuló képességét. Az Európa Tanács keretei között született meg „*A biológiai és a táji változatosság összeurópai stratégiája (1995)*”, amely meghatározza, hogy a területi fejlesztésekben, és minden területen be kell építeni a *biológiai változatosság és a táj védelmének* szempontjait. Elő kell segíteni a társadalom valóságos részvételét a környezetet érintő tevékenységekben, a döntés-

előkészítésben és magukban a döntésekben is. Gazdasági eszközöket is igénybe kell venni a biodiverzitást és a tájegységeket veszélyeztető helyi gyakorlat megváltoztatására. Az Európai Tájegyzmény (2000) kihangsúlyozza, hogy a tájak védelmének fontos eleme a helyhez kapcsolódó identitás megléte, kialakítása, az egyén és a közösség felelőségének tudatosítása a természeti és táji örökség védelmében és éltetésében. Ez teszi lehetővé, hogy a biológiai változatosság, sokszínűség megőrződjön, és eleven folyamatokként fejlődjön a helynek megfelelően.

Projektünk célja, hogy megvizsgáljuk, és javaslatot tegyünk a természeti, táji adottságok függvényében arra, hogy milyen pontokon és milyen módon lehet javítani az élőhelyek állapotát, és milyen beavatkozásokat kell megtenni ahhoz, hogy a helynek, tradicionális tájhasználatnak megfelelő pozitív változások elindulhassanak.

Az ökológiai egyensúlyt veszélyeztető káros tényezők kiiktatása, a természeti, a táji értékek megőrzése, fejlesztése, fenntartásának biztosítása a térségben élő közösség számára egyben egzisztenciális kérdést jelent.

Gyergyóremete település és táji környezete

II. TÁJVIZSGÁLAT

1. GYERGYÓREMETE ELHELYEZKEDÉSE ÉS TÉRSÉGI KAPCSOLATAI

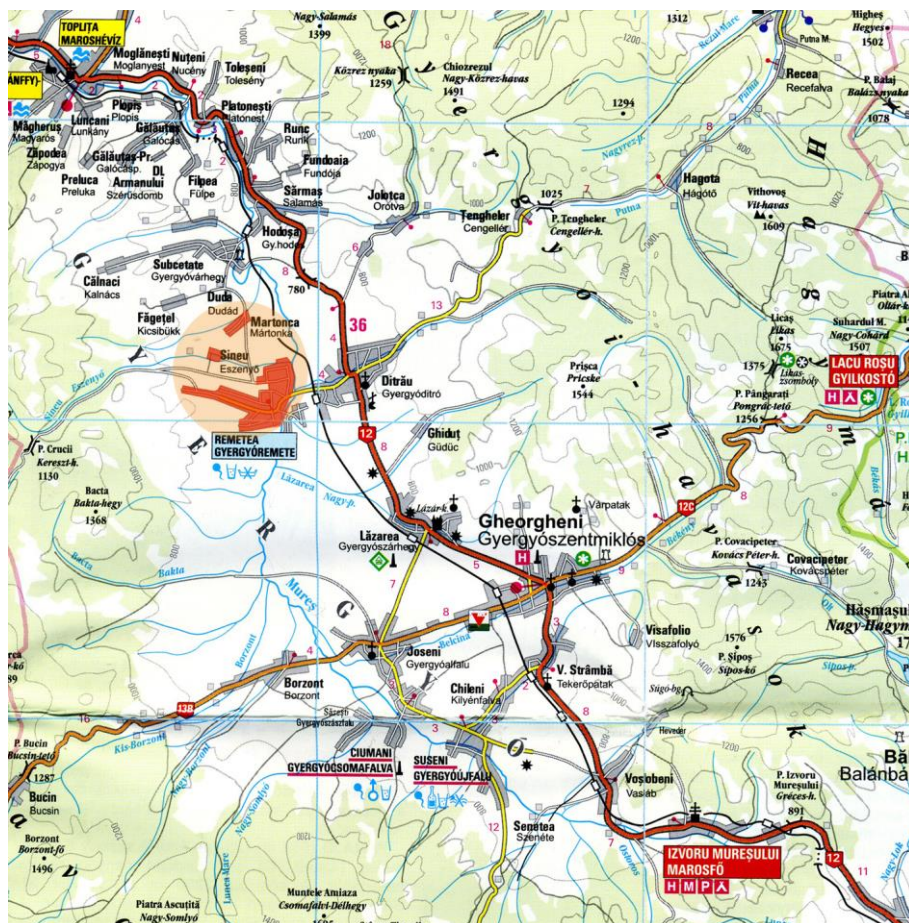
Gyergyóremete, a Gyergyói-medencében, Románia földrajzi középpontjában, közigazgatásilag Hargita megyében (Judetul Harghita) található.

A Gyergyói-medence mind földrajzilag, mind gazdaságilag szerves egységnek, egy kistérségnek tekinthető.

A község maga 700-800 méter közötti tengerszint feletti magasságon fekszik. A súlyponti koordinátái: észak $46^{\circ} 47'$ és kelet $25^{\circ} 27'$.

„Remete Ditróval szemben a Marosnak bal parti magaslatán a Kőpatak völgyében igen regényesen fekszik”, írja 1868-ban Orbán Balázs, Székelyföld nagy kutatója.

A települést keleten a Maros folyó, nyugaton a Görgényi-havasok vonulatai határolják. A medence valamennyi települése a Maros vízgyűjtőjéhez tartozik.

1. térkép

Gyergyóremete térségi elhelyezkedése

A község területe 10 600 hektárt tesz ki, belterülete 462 hektár. Lakossága a 2002-es népszámlálási adatok szerint 6348 fő. A legközelebbi város a közel 20 000 fős Gyergyószentmiklós (Gheorgheni). A megyeközpont az 55 kilométerre fekvő, körülbelül 42 000 lakosú Csíkszereda (Miercurea Ciuc).

Vasúton a Brassó - Marosvásárhely 405-ös számú vasútvonalon a ditrói (Ditrău) vasútállomástól érkezhetünk a két kilométerre levő községközpontba. Autóval Gyergyószentmiklós (Gheorgheni) vagy Maroshévíz (Toplița) irányából, a DN 12-es műúton Ditró központjából Remete felé letérve 4 km után érkezünk a községbe.

Településrészek

Remete több településrészből áll: a településközpont, a központtól délre található Csutakfalva, északra Eszenyő, Kicsi Bükk és Martonka, amelyek a patakok mentén jöttek létre, és részben róluk kapták a nevüket.

2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

2.1. Földtan

A település környékén a medence talapzatot a Gyergyói-havasak, a Marossal párhuzamosan, de ettől keletebbre mélybe süllyedő kristályos kőzetei alkotják. A Maros jobboldali hegyszerűségét a Ditrói szienit tömzs kőzetei, valamint a Tölgyesi-sorozat szericités palái építik fel.

A Gyergyói-medence nyugati peremét a Keleti –Kárpátok több mint 160 km hosszú Kelemen-Görgényi-Hargita összefüggő vulkáni vonulata határolja. Ez a vulkánosság a Kárpát-medence térségben a miocén, a pliocén és a pleisztocén során lezajlott vulkáni tevékenység szerves része.

Remete határában, a Görgényi-havasok vulkáni vonulat, dácitos-andezites kőzetekből álló Fancsal félköríves, beszakadásos kalderája uralja. A Fancsal hatalmas, robbanásos kitörés során jöhetett létre. A főképp körül kisebb-nagyobb dómok (Bakta) és lavaöntő központok is kialakultak. A vulkáni építmény talapzatát valószínűleg az Erdélyi-medence pannon üledékei

alkotják. Ezt igazolja a vulkáni utóműködések hatására jelentkező ásványvizek nagy nátrium klorid tartalma. A pannon rétegek széle, a Gyergyói-medence aljzatán, Maros határolta törésvonalánál húzódhat. A Fancsal, általunk tanulmányozott keleti pereme, az Öreghegy és a Kereszthegy környéke főleg amfibol- és piroxén típusú andezit kőzetekből épül fel. Az Eszenyő és Görgény-patak vízválasztóját képző Kereszthegy-hágótól dél-keletre húzódó Bakta impozáns dómját amfibol-andezit alkotja. Foltszerűen megjelennek az amfibol és piroxén andezitek valamint bazalt kibúvások is. A nagyszámú radiometrikus koradat figyelembe vételével kijelenthessük, hogy a Fancsal-Bakta vulkáni építményei 8.5-6.5 Ma közötti időszakban keletkeztek.

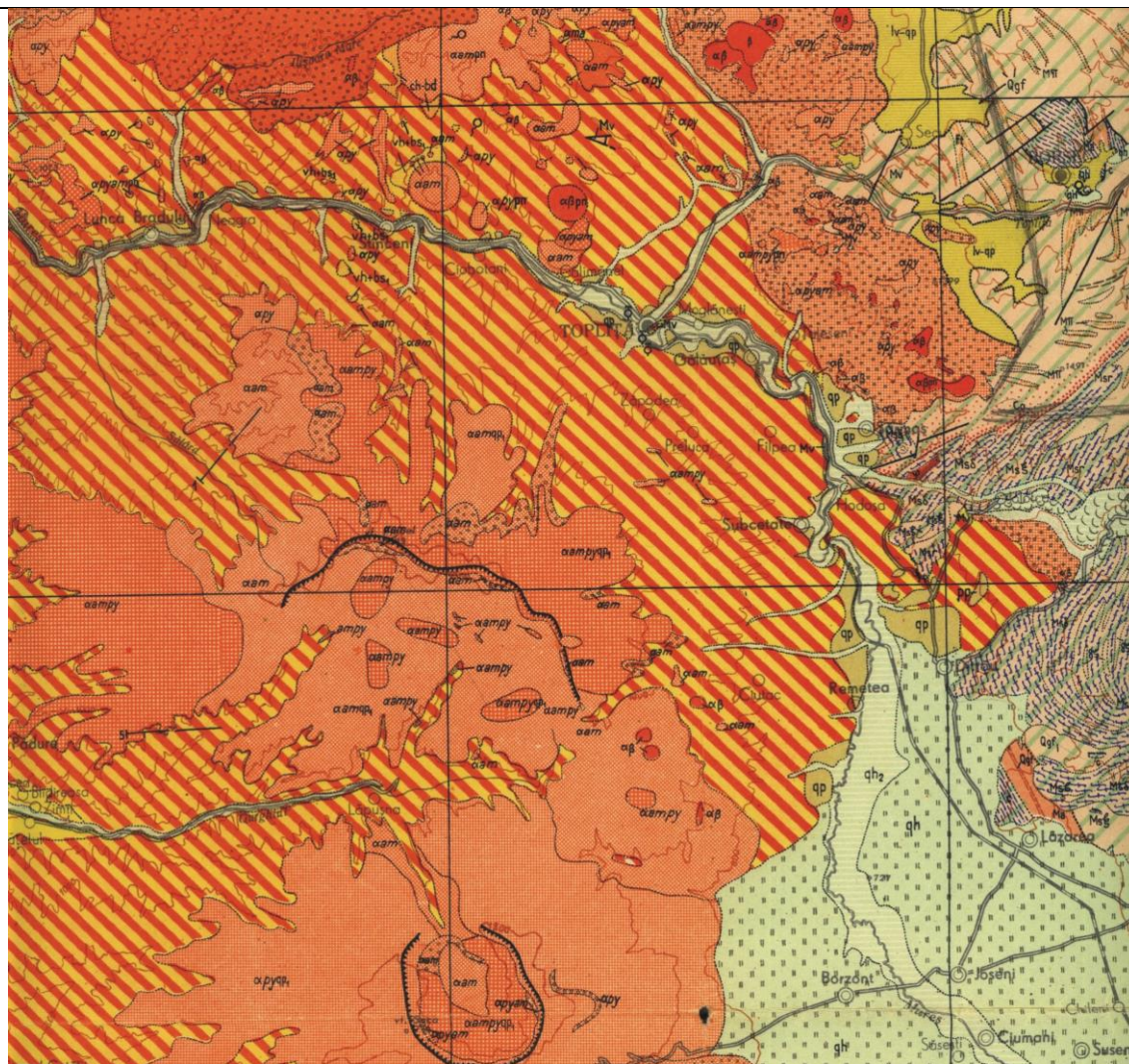
Kőzetek Gyergyóremete határában

A Fancsalt és Baktát felépítő tömör lávakőzetek mellett, a község nyugati részét az izzó állapotban kiszórt nagy mennyiségű törmelékanyag alkotja. A Marosig lefutó hegylábon a törmelékanyag, a kisebb-nagyobb vulkáni bombáktól a lapilli felhalmozódásokon át a nagy mennyiségű vulkáni homok, vulkáni hamu és vulkáni por méretű törmelékekig nagy felületeket és vastag felhalmozódásokat alkot. A piroklasztit ár szép feltárása figyelhető meg a szeméttelap mellett található homokbányában. A változatos szemcseméretű, sárgás, enyhén kaolinos vulkáni homokba különböző méretű, szivacsos szerkezetű horzsakövek ágyazódtak be. A laza piroklasztit felszínét, a mállás során keletkezett vastag vörös agyagréteg borítja,

amely vízzáró réteget képez. A patakok között húzódó lapos hegyhátakon kialakult vizes területek ennek az agyagrétegnek köszönhetik létét. Az előbb említett feltárás felszínén megfigyelhető a diszkordánsan települt teraszüledék, amely kristályos, szienit és vulkáni eredetű legömbölyített folyami kavicsokból áll. Ez teraszüledék foltszerűen, különböző szélességű sávban követi a folyót.

A Maros nagy kiterjedésű árterén a homokos, kavicsos folyami hordalékon 1-2 méter vastagságú tőzegtelep képződött. A folyó és a talajvíz áztatta láp ritka jégkorszaki növények éllettere.

2.térkép – Gyegyóremete geológiai térképe (Románia geológiai térképe nyomán)

Bányaseb, régi felhagyott bányaudvar

2.2. Vízrajz, morfológia

Gyergyóremete, a hajdani Csíkvármegye és 1968-tól Hargita megye települése, a Gyergyói-medence észak-nyugati részén, a Maros bal partján fekszik. A település alacsonyabb része a Maros árterén 700-720 m tengerszint feletti magasságba húzódik. Kőpatak mentén, a hegyláb felé hosszan elnyúló új település Csutakfalva nyugati pereme már 785 m tengerszint feletti magasságig kapaszkodott fel.

A falu környékének tájképét a nyugati oldalon a Görgényi-havasok két hatalmas vulkáni, meredek lejtőjű építménye, a Fancsal, és a Bakta uralják. A Fancsal kialudt keleti kráterperemének a remetei határhoz tartozó ismertebb csúcsai, északon az Öreghegy (1634 m), a Kecsekő (1481 m) és a Kereszthegy (1516 m). Az Eszenyő-patak mély völgyétől délre a Bakta (1367 m) vulkán kúpjai, az Eszenyőbükk (1058 m), a Köves (954 m), Havasbükk (1178 m), a Kelenckő (1218 m) a Kőcsompó (1186 m) a Hegyesbükk (954 m), a Keskenybükk (1232 m), a Cserepeskö (1102 m) és a Limbushegy (1062 m), emelkednek ki a tájból.

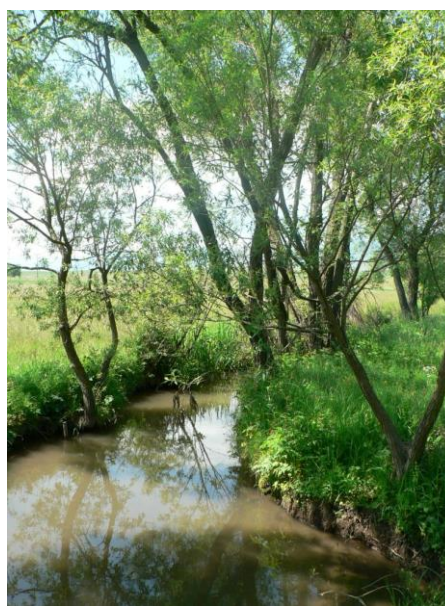
A Fancsal és a Bakta hegytömeg keleti lejtőit, Martonka-pataktól dél fele, Limbus-patakig egyre keskenyedő, dombsági jellegű térszint uralja. Remetétől északra, a Martonka és az Eszenyő völgye szabdalta lapos dombhátak a Maros 725 m tengerszint feletti teraszszintjétől a hegylábig (900 m) közel 175 métert emelkedik. A Bakta alatti dombság keskenyebb és szabdaltabb mint a Kőpataktól északra eső terület.

A Nyugatról kelet felé egyre csökkenő lépcsőzetes térszín legalsó foka a Maros ártere. Gyergyóremete déli határában a Maros ártere széles, de észak fele egyre keskenyedek, Várhegy előtt már szoros jelleget ölt. A folyó bal partján a terasz jól követhető, csak a beömlő patakok völgyei szabdalják fel. A keleti partszakaszon a Güdücz- és a Ditró-pataka széles legyezőszerű hordalékkúpja fejlődött ki. A településtől északra az Eszenyő- és a Ditró-patak Marosba ömlésétől északra, mindkét oldalon követhető a közel 10 méteres relatív magasságú teraszszint.

Időszakos vízfolyás

Patak fűzekkel

A község legjelentősebb folyóvize a Maros, amely a település határát délen éri el és a nyugati terasznak szorítva széles kanyarokat, meandereket leírva kanyarog észak felé. A fejetlen szabályozási munkálatok a Maros remetei szakaszát sem kerülték el, így a folyó több meanderét átvágták, a hagyományos fokrendszert felszámolták, s ezáltal felgyorsították a nagy vizek lehúzóását. A folyó keleti árterét, ahol nagy kiterjedésű borvizes láp, vizes élőhely alakult ki az évezredek alatt, az elmúlt évtizedekbe lecsapolták. Így az ártér tarka

képet mutat, szántóföldek és kaszálók váltakoznak. Ezáltal megbomlott a hagyományos, a Maros árterére jellemző élettér.

Patak, a patakkísérő növényzet hiányzik

A Maros jelentősebb mellékvizei északról dél fele haladva a Martonka, az Eszenyő, amelyek sokkal bővebb vízűek mind a településtől dél fele beömlő Kő-, Tolvajos-, Agyagostó-, Méhes- Csorgó- és Limbus- patakok. A Kecsekő és Veszes patakok vizével bővülő Eszenyő- és a Martonka-patak mentén korábban több vízi fűrész, ványoló és malom hasznosította az olcsó vízi energiát. A Bakta tűzhányó kelti lejtőin eredő Tolvajos-, Agyagostó-, Méhes-, Galambos- és Csorgó-patakokra a kis vízhozam jellemző. Szárazabb évszakokba teljesen kiszáradnak. Ezen patakok kisebb mellékvölgyei időszakos vízfolyásként működnek. A patakok kis vízhozamát nagyban befolyásolja a forrásvidéken kiirtott erdők hiánya és a kis kiterjedésű vízgyűjtő.

A párhuzamosan lefutó patakok között kialakult lapos hegyhátak agyagos felszínén, mélyedéseiben gyakoriak a kis kiterjedésű vizes élőhelyek, lápok jelenléte.

A Maros remetei szakaszán a jelentősebb keleti mellékvizek, a Szárhegy-, Güdücz- és Ditró-patak.

2.3. Ásványvízforrások, borvizek

A Gyergyói-medencében a borvízfeltörések és mofetták a Maros mentén sorakoznak. A legfontosabb természetes borvizes feltörések Vasláb-Gyergyóújfalu-Gyergyócsomafalva-Gyergyalfalu-Gyergyóremete-Gyergyóvárhegy területén találhatók. A felszín alatti szénsavas vízkészletek gazdasági, balneológiai és turisztikai szempontból is jelentős értéket képviselnek. Remete altalajában kialakult víztároló rétegekben, a mélységből feltörő vulkáni gázok, a réteg- és talajvízben feloldódva jelentős borvíz vagy ásványvízkészletet hoztak létre. A törésvonalak mentén feltörő széndioxid gázok által létrehozott szénsavas ásványvizek, nagy szélességben átitatják a Maros menti tőzeges lápokot is. Ezért a jelentősebb ásványvízforrások a folyó árterén találhatók. Gyakoriak a széndioxid feltörések a folyó medrében is. A Felső-Maros híd alatt átvágott folyómedret teljes hosszúságában szénsavas, vasas források táplálnak, erőteljes széndioxid gázfeltörés kíséretében. A feltörő gáz a meder iszapos aljában apró krátereket hozott létre. Az ásványvízből kicsapódott vas vörösre színezi a holtág vizét. A településen használt borvízforrások vize a talajvíz rétegekhez kapcsolható. A térségben nagy mélységű hidrogeológiai fúrás nem volt lemélyítve, amely tisztább és jobb minőségű ásványvizet hozhatna a felszínre.

Remetén előforduló borvízforrások előfordulás szerint két csoportra oszthatók: A teraszon, a falu központjában előforduló ásványvizek, amelyek ásott kutak és a Maros mentén fakadó források vagy fúrt kutak.

A község központjában két ásott kút ismeretes, amely a szénsavval átitatott talajvízréteget tárta fel. Az egyik kerek kút, Remetei borvízként ismeretes, míg a másik a Puskás család telkén található. Kút mellett lefolyó patak barnás limonit kicsapódásai is a borvízszivárgásról árulkodnak. A Remetei borvízforrás vize nátrium-magnézium-hidrogénkarbonát-kloridos típusú vizek csoportjába tartozik. Összmineralizációja: 4365,28 mg/l. Széndioxid tartalma 2200, 0 mg/l. Jelenleg a kút nem használják.

A Maros mentén a következő borvízforrások ismeretesek: Gődücnél való, a Réti borvíz, Pál Albert féle(fúrás), Túlamarosi borvíz vagy Nagyborvíz vagy a Fürdő borvíz, Remetei borvízfürdő vagy Zakor Anti fürdője, Sorokalji vagy Veresmarti borvíz, Maroshídi vagy

Hídalatti vagy Nyírszegi borvíz és a Sóza borvíz. Maros árterén a település vízellátására lemélyített rövid hidrogeológiai fúrás is szénsavas vizet tárt fel. A fentiekben felsorolt borvízforrások közül csak a Fürdő borvíz és a Nyírszegi forrás vize volt elemezve.

Borvízforrás deszkaküppével

A Maros holt ága

Borvízforrás kőfalban

Ez utóbbi a folyó szabályozási munkálatai során eltűnt.

A Hídalatti vagy Nyírszegi borvíz vegyi jellege hasonló a Remetei borvízforrásénak. Ez is nátrium-magnézium-hidrogénkarbonát-kloridos típusú szénsavas ásványvíz. Ásványi sótartalma eléri a 5797 mg/l. A remetei vizek a vegyes vizek csoportjába tartoznak. Feltűnő a magas nátrium-klorid tartalom, amely nem jellemző a vulkáni vidékekre. Valószínű, hogy az Erdélyi-medence üledékei átnyúlnak a Görgényi-havasok alatt, és részt vesznek a Gyergyói-medence talapzatának a felépítésében. Ezekből a sós agyagos rétegekből származó, a Maros törésvonala mentén feltörő, mélységi nátrium-kloridos vizek keverednek a magnézium-hidrogénkarbonát típusú talajvizekkel. Csakis ezzel magyarázható a remete környéki ásványvizek vegyi jellege. A gyergyóremetei borvízfürdőt a helyi lakosok régtől használják reumatikus fájdalmaik gyógyítására. A fürdőfejlesztés új szakasza 1880-ban veszi kezdetét, amikor Mélik István örmény kereskedő megvásárolja. A fürdőhely területén lévő négy forrás vizét „a jobb módúak” üstökbe felmelegítve használták. A község lakói továbbra is a hideg, hagyományos borvízfürdőt használták. A Maros áradásai által megsemmisített borvízfürdőt 1924-ben az új tulajdonos Zakariás Antal,

innen ered a Zakor Anti feredéje elnevezés, felújította, úszómedencét ásott és négykádás fürkét épített. A meleg évszakokban működő fürdő megnyitása eseményszámba ment a településen. Az eseményről így ír a korabeli Gyergyói Újság. 1926-ban, „folyó hó 11-én nyitották meg a gyergyóremetei borvízfürdőt, ez alkalommal Gyergyó vidékéről sokan felkeresték a mostanság felkapott s egyre szélesebb alapokra fektetett gyógyfürdőt.

Foglalás nélküli borvízforrás

Különösen Ditróból és Gyergyószentmiklósról voltak sokan a kirándulók, akik virradatig táncoltak a cigányzene talpalávaló tánc dalaira” A Gyergyói-medence egyetlen felkapott borvízfürdőjét az 1932-es árvíz ismét tönkre tette.

A fürdő újabb fejlesztésére 1953-ban került sor amikor az új épületbe két, kétkádas kabint és két 12-12 zuhanyos fürdőkabint építettek. A kazánház nélküli fürdő sokáig kihasználatlanul állt. 1968-ban a Gyergyó rajoni nyugdíjasok önszegélyző hivatala megnyitotta az átalakított, zománcos káddal felszerelt 14 kabinos fürdőt. A fürdő területén orvosi rendelőt és egy 10 ágyas szobát építettek. A vendégek fogadására 11 nyaralóház létesült.

1976-ban a fürdő kezelését átvette a remetei néptanács. Tervbe vették egy mofetta és egy kisebb szálló építését, de mindez csak terv maradt.

Az 1989-es események sem kedveztek a fürdőfejlesztésnek. A Remetei borvízfürdő teljesen lerobbant állapotba került. A Hargita és Kovászna megye közös kezdeményezésére elindított *Borvíz útja projekt* keretében a Remetei borvízfürdő környéke is megújulhat.

A Remetei fürdő területén lévő borvízforrás vize kalcium-nátrium-hidrokarbonát-szulfátos vizek csoportjába sorolható. A borvízforrás ásványi sótartalma 3054,75 mg/l, Széndioxid tartalma meghaladja a 1144 mg/l.

A Remetei fürdő vizét szív és érrendszeri betegségek, magasvérnyomás, belső kiválasztású mirigybetegségek, nőgyógyászati és reumás, valamint anyagcsere betegségek gyógyítására használták. Ivókúraként savhiányos gyomorhurut, epe és vesekő betegségek, cukorbetegség és másodlagos vérszegénység eseteiben javallott.

Hajdanába a Remetei borvizet szállították Szárhegyre és Gyergyószentmiklóásra is. Az utóbbi évtizedekben fellendülő borvízpalackozás hatására hátrébe szorult a természetes ásványvízforrások használata. A remetei forrásokat is elhanyagolták, foglalatuk elkorhadt és a gyakori vízszintemelkedések feltöltötték a forrásokat. Szükséges ezeket a természeti értékeket óvni és újrafoglalni, kijelölni, forrásházzal ellátni. Be kell vonni a település idegenforgalmi látványosságai közé. A fürdő újraélesztése is elengedhetetlen feladat. Ha nincs fedezet egy új modern kezelőközpont építésére, akkor érdemes a régi hagyományos fürdő feltámasztása.

2.4. Klimatikus viszonyok

A térséget klimatikus szempontból mérsékelt kontinentális klíma jellemzi. Az éves átlaghőmérséklet $+30^{\circ}$ és -30° között változik. Az éves csapadék mennyiség nem több mint 600 mm, nagy része hó formájában van jelen. A tengerszintfeletti magassággal összefüggésben elmondhatjuk, hogy a térség relatíve száraz. A vegetációs időszak rövid, május elejétől szeptember végéig tart.

2.5. Növényvilág

A Görgényi-havasok, a Gyergyói-havasok és a Hargita között fekvő zárt Gyergyói-medence változatos élőhelyekkel rendelkezik. Növényvilága ennek megfelelően sokszínű.

A falu határában található **erdők** állományának legnagyobb része a *Hieracio rotundati-Piceetum* asszociációhoz tartozik. A lombkoronaszint egységes, a luc (*Picea abies*) alkotja, néhol egy-egy madárberkenye (*Sorbus aucuparia*), jegenyefenyő (*Abies alba*) is található. A cserjeszint szegényes: málna (*Rubus idaeus*), szillelevelű gyöngyvessző (*Spiraea ulmifolia*), jegenyefenyő (*Abies alba*), bükk (*Fagus sylvatica*) alkotja. A társulás névadó lágyszárúja az erdélyi hölgymál (*Hieracium rotundatum*). Más lágyszárú fajok: fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus*), madársóska (*Oxalis acetosella*).

A patak völgyek árnyékos, nedves talaján megjelenik a hegyaljai zergevirág (*Doronicum austriacum*), a nyenyúljohozzám (*Impatiens noli-tangere*), a teleki virág (*Telekia speciosa*), az erdei zsurló (*Equisetum sylvaticum*).

A **kiirtott erdők** helyén a szukcesszió első szakaszában magas növésű, fényigényes, zavarástűrő fajok jelennek meg, így a málna, szeder, erdei deréce, kecskefűz, madárberkenye, rezgő nyár. Előfordulnak még az orbáncfűvek (*Hypericum hirsutum*, *H. perforatum*), a csalán, a fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*) is. A szukcesszió alakulása nagyban függ a szomszédos területek növényzetétől, illetve a helyi talaj-, víz-, tápanyag adottságoktól is.

A **kaszálóréteknek** a lucosok övének alsó szakaszára jellemző társulása az *Agrosti-Festucetum rubrae montanum*. Domináns fajok: margitvirág (*Chrysanthemum leucanthemum*), cickafark (*Achillea millefolium*), kakukkfű (*Thymus sp.*), földieper (*Fragaria vesca*), harangvirág (*Campanula patula* *subsp. abietina*). Gazdagon tenyésznek a here és lucernafajok is (*Trifolium sp.*) Savanyú talajt jelző fajok az orvosi veronika (*Veronica*

A Maros folyóterasz

Kopár legelős hegyoldal

Monokulturás fenyőerdő

Védett növény a zergeboglár

Vízfolyást kísérő növénytársulás

A gyeptársulás alkotónövényei *officinalis*), a vérontó pimpó (*Potentilla erecta*), a fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus*), a szörfű (*Nardus stricta*), a hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*). A kaszálórétek elmaradhatatlan növényei az orchideák, így a szúnyoglábú bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*), a kétlevelű sarkvirág (*Platanthera bifolia*). A kaszálórétek diverzitásának megőrzéséhez rendszeres kaszálás szükséges.

A rétek felhagyásával a diverzitás csökken, a növényzet elgyomosodik, átalakul.

A **Maros árterének társulásai** jellegzetesen a montán *Carici flavae-Eriophoretum* és a *Molinietum coeruleae* Koch 1926. A gypjúsásos léprétet mindig vizenyős, tőzeges talajon találjuk, melynek faji összetétele változatos. Jellemző fajok a kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), a békaboglárka (*Ranunculus flammula*), a kakukkszegfű (*Lychnis flos cuculi*), a réti fűzény (*Lythrum salicaria*), a réti legyezőfű (*Filipendula ulmaria*), a fekete nadálytő (*Symphitum officinale*).

A **kékperjés vagy kiszáradó láprétek** átmenetet alkotnak az üde láprétek és a szárazabb kaszálórétek között. Az idetartozó társulások reliktum fajok őrzői is. Jellemző fajok: buglyos szegfű (*Dianthus superbus*), szúnyoglábú bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), ördögharaptafű (*Succisa pratensis*), festő zsoltina (*Serratula tinctoria*). Állományukat az emberi beavatkozások miatt kiszáradás, beerdősülés fenyegeti. Nagyon sok helyen magaskórósok alakulnak ki réti legyezőfűvel, mocsári gólyahírrel, réti

fűzénnyel, fekete nadálytővel, közönséges és pénzlevelű lizinkával, réti kakukktormával, lápi galajjal (*Galium uliginosum*).

Természetvédelem

Nemzeti védett terület

A település határában, több, különböző **védelmi szintű rezerváció** található: a Maros bal partját Alfalu és Remete között kanyargós csermelyek hálózák be, amelyek a Görgényi havasokból erednek és állandó nedvességet biztosítanak az ártérnek. A Remetei Nagyláp, dél-délkeletre a falutól, a Maros által formált széles háromszögben található. Pop Emil a régió és az ország legnagyobb **láp**jaként emlegeti, amely már 1952 előtt ismert volt a geológusok és botanikusok számára. Az északi felében, a Güdüc-patak mellett egy ásványvízforrás is található. Itt a legvastagabb a tőzegréteg (több mint 3,5 m). A láp maga 350 ha terület, 716-720 m tengerszint feletti magasságon. A láp ma nemzeti védett terület, számos reliktumfajnak ad otthont. Néhány növényritkaság a láp flórájából: *Spiraea salicifolia*, *Ligularia sibirica* f. *araneosa*, *Cnidium dubium*, *Polemonium coeruleum*.

Más fajok: *Molinia coerulea*, *Salix cinerea*, *Salix repens*, *Populus tremula*, *Betula verrucosa*, *B. pubescens*, *Polygonum bistorta*, *Trollius europaeus*, *Cardamine pratensis*, *Filipendula ulmaria*, *Galium uliginosum*, stb.

Helyi védelemre javasolt terület

A víztisztító épületéhez közel, a folyó bal partja kiszélesedő, vizenyős, lápos terület. Itt a helyi tanács „Bogáros” néven egy 2,23 ha területet javasolt védelem alá, az itt található lápi növények megóvása végett. A területen több glaciális reliktumfaj is megtalálható, így a *Polemonium coeruleum*, a *Viola epipsila*, a *Spiraea salicifolia*, a *Ribes nigrum*. Más védett, ill. vörös listás fajnak is élőhelyet biztosít a láp: *Achillea ptarmica*, *Dactylorhiza incarnata*, *Trollius europaeus*, *Epipactis palustris*, *Salix repens*, *Parnassia palustris*, stb. A terület flóráját jelenleg egy, az északi részen található lecsapoló árok veszélyezteti, amely a vizet elvezetve/levezetve a területről negatív hatással lehet annak védett fajaira és társulásaira. A kiszáradás az élőhely és egyben a flóra átalakulását vonná maga után.

Natura 2000

Gyergyóremete határának nagy része a Natura 2000 hálózat részét képezi. Ebbe a hálózatba olyan európai területek tartoznak, amelyek értékes növény – és állatfajok életterét képezik. A „Görgényi-havasok és medence” elnevezésű madárvédelmi Natura 2000 terület részben a Maros árterét (részlegesen a Remetei Nagyláp botanikai rezervátumot, a vaslábi Fenék rétlápot, a borzonti Nyírest), részben a községhez tartozó erdőket foglalja magába. Ökológiai folyósóként kapcsolja össze az említett védett területeket és a hagyományos tevékenységek támogatásával biztosítja fennmaradásukat. A Natura 2000 terület kiterjedése 58176 ha, 23 jelölőfajjal, amelyek közül 8 uniós jelentőségű, így a fehér gólya – *Ciconia ciconia*, a haris – *Crex crex*, a békászó sas – *Aquila pomarina*, a császármadár – *Bonasa bonasia*, a siketfajd – *Tetrao urogallus*, a gatyáskuvik – *Aegolius funereus*, az európai törpekuvík – *Glaucidium passerinum*, a háromujjú harkály – *Picoides tridactylus*.

A Natura 2000 hálózat által elérhető támogatások a hagyományos módon végzett mezőgazdasági tevékenységeket támogatják. Ez a hálózat nem zárja ki és nem is tiltja az antropogén tényezőket, mindaddig, amíg nincs káros hatásuk a természetre.

2.7. Állatvilág

A területek állatvilága nagyon kevésbé ismert. Az alábbiakban azokat a jellemző fajokat és élőhelyeket soroljuk fel, amelyek a természetvédelem célfajai és –élőhelyei lehetnek, és amelyeket a terület turisztikai marketingjében is lehet használni. A felmérés Gyergyóremete közvetlen környékére vonatkozik, nem foglalja magába a hegyvidéket. A fajlisták néhány személyes terepi látogatáson és a fajok ökológiája alapján feltételezett jelenlétén alapulnak. A listák előzetesek, további terepmunka és részletes térképezés alapján szükséges kiegészíteni őket.

A vizes területek épségét leginkább a 20. sz. végi lecsapolások és folyószabályozás törte meg. A '90-es évektől a nagymértékű erdőkitermelések és fafeldolgozás után keletkező fűrészport vizes területek feltöltésére használták, amíg nem volt megoldva a fűrészpor kezelése és felhasználása.

Természetvédelmi szempontból fontos élőhelyek listája

1. A folyó
2. Holtágak
3. Időszakos tócsák az ártéren
4. Nedves kaszálórétek az ártéren
5. Lápok
6. Nádasok
7. Patakok
8. Kaszálórétek az árterületen kívül
9. Időszakos tócsák, periglaciális tavak a hordalékkúpokon

Gerinctelenek

A vízi gerinctelenek egy a területre jellemző csoportja a levéllábú rákok (Anostraca, Notostraca, Conchostraca). Ez a csoport időszakos vizekre specializálódott és a csoporton belül sok a ritka faj. Egy fajt, a zöld tócsarákot (*Chirocephalus shadini*) megtaláltuk Remetétől ék-re az ártéren és a Ditró pataka hordalékkúpján. A Remete körüli időszakos tócsákban feltételezzük további fajok jelenlétét, mint a *Lepidurus apus*, *Drepanosurus hankoi*, *Lynceus brachyurus*. Más, időszakos vizekre specializálódott csoportok a lebegőkandicsok (pl. kék lebegőkandics *Hemidiaptomus amblyodon*) és örvényférgek (pl. zöld planária az Acoela csoportból). Valószínű a folyami rák (*Astacus astacus*) jelenléte a patakokban.

Halak

Néhány a területre jellemző halfaj a botos kölönte (*Cottus gobio*), pisztráng (*Salmo trutta*) a patakokban, a csuka (*Esox lucius*), menyhal (*Lota lota*), paduc (*Chondrostoma nasus*), fejes domolykó (*Leuciscus cephalus*) a folyóban és a réti csík (*Misgurnus fossilis*) a holtágakban. A globális szinten veszélyeztetett galóca (*Hucho hucho*) előfordulása lehetséges és restaurációs célfaj lehet.

A Maros ma is gazdag halakban

Kétéltűek

A mocsári békát (*Rana arvalis*), a gyepi békát (*R. temporaria*), a kecskebékát (*R. esculenta complex*) és a sárgahasú unkát (*Bombina variegata*) figyeltük meg eddig a területen. A tarajos göte (*Triturus cristatus*), a pettyes göte (*T. vulgaris*), a barna varangy (*Bufo bufo*), zöld varangy (*B. viridis*) és levelibéka (*Hyla arborea*) előfordulása valószínű. A kétéltűek állóvizeket kedvelnek szaporodóhelyként és szükségük van megfelelően nedves és táplálékbő szárazföldi élőhelyekre is. A gyepi béka (népi neve a Székelyföldön kecskebéka) combját hagyományos csemegeként fogyasztják kora tavasszal.

Hüllők

A mocsári teknős (*Emys orbicularis*) előfordulása valószínű nagyobb állóvizek környékén. A leggyakoribb hüllőfajok az elevenesülő gyík (*Zootoca vivipara*) és a fürge gyík (*Lacerta agilis*). Valószínű a vízisikló (*Natrix natrix*) és a törékeny gyík (*Anguis fragilis*) előfordulása.

Madarak

Amatőr madármegfigyelők részéről rendelkezésre áll egy madár fajlista Remete környékére, de a fehér gólya kivételével nincsenek populációnagyság adatok. A kaszálórétek, de más mezőgazdasági területek is, táplálkozási élőhelyet jelentenek a falu viszonylag nagy, kb. 10 párnyi fehér gólyaállományának (*Ciconia ciconia*), de pl. a hegyvidéken költő kis békászósasnak (*Aquila pomarina*) és más ragadozómadaraknak is. A fűrj (*Coturnix coturnix*) és a fogoly (*Perdix perdix*) is ezeket az élőhelyeket kedveli. A haris (*Crex crex*) a nedves,

magasfüves kaszálóréték specialista faja. A pettyes vízcisibe (*Porzana porzana*) és a guvat (*Rallus aquaticus*) a nádasokat és más magas növényzetet kedveel némi nyílt vízzel. A nagyobb nádasok a kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) és a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) fészkelőhelyei. A törpegém (*Ixobrychus minutus*) és a jégmadár (*Alcedo atthis*) a holtágak és a folyó mentén fordul elő. A mocsári szalonka (*Gallinago gallinago*) a zsombékos lápok madara, országos szinten csak kevés helyen költ. A karmazsinpiróknak (*Carpodacus erythrinus*) a legnagyobb romániai populációja a Gyergyói medencében található, Remete környékén is költ. A patakokra jellemző a vízirigó (*Cinclus cinclus*), amely télire a folyó be nem fagyott részeire húzódik. A sarki búvár téli vendég (*Gavia arctica*) a folyón. A terület jó vonulási élőhelyeket, pihenőhelyeket (pl. a nádasok) nyújt a vonuló madaraknak és téli vendégeknek (pl. gatyásölyv *Buteo lagopus*).

A területen még élő kisparcellás hagyományos mezőgazdálkodásnak nagy szerepe van a madarak számára értékes mozaikos élőhelyek számára. A kaszálás kedvező élőhelyeket teremt a haris és a fűj számára, bár a korai kaszálás (június eleje) problémát is jelenthet a földön fészkelő madarakra nézve.

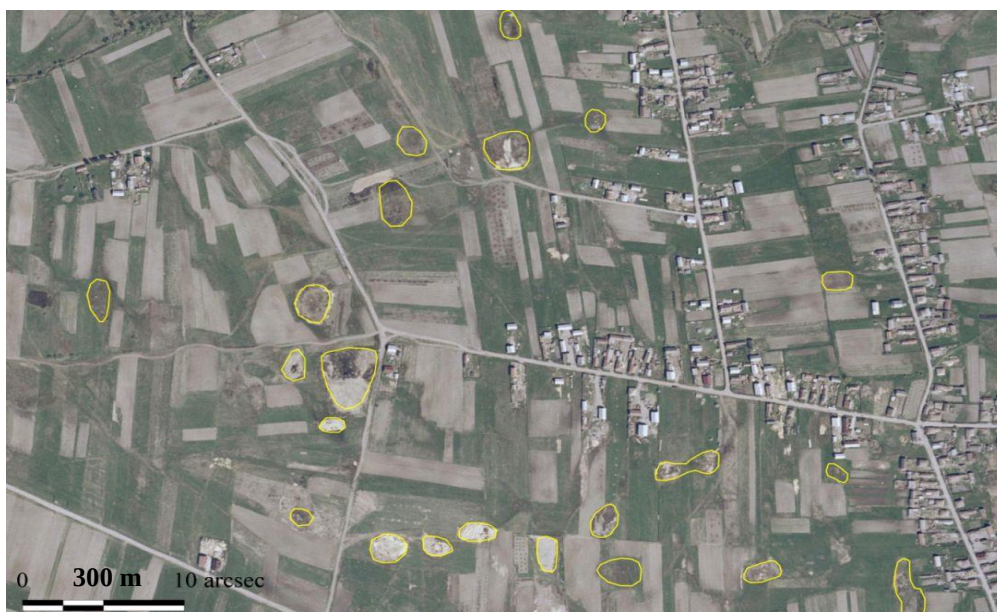
Emlősök

A terület emlősfaunája, a vadászati szempontból jeentős fajok kivételével, nagyon kevésbé ismert. A terület alkalmas a hód (*Castor fiber*) számára, amely egy sikeres újraterelítés következtében szaporodik az Olt vízgyűjtőjében, és a Gyergyói-medencében is várható megjelenése. A vizes területek a kiemelt védettséget élvező denevérek (pl. közönséges denevér, vízi denevér, korai denevér) számára jelentenek jó táplálkozóterületet, de az erdők hiánya a falu közvetlen környékén megakadályozza nagyobb populációk kialakulását.

Tájkép a hordalékkúpon: kaszálórét és egy időszakos tó gyékénnyel (*Typha latifolia*) (a kép jobb szélén).

Az időszakos tavak egyedi tájlemek, amelyek a helyi természetvédelemben prioritást kell élvezzenek. Sok közülük jelenleg fel van töltve fűreszporral, de viszonylag könnyen helyreállíthatók lennének. Ezek a tavak egy ritka geomorfológiai formációt képviselnek, koruk megközelítőleg 10000 év, és számos ritka növény és állatfaj élőhelyei.

Időszakos tavak Remete közelében (sárga körvonalú területek).

3. A TÁJHASZNÁLAT TÖRTÉNETI VÁLTOZÁSA

3.1. Településtörténet és településszerkezet

A hagyomány szerint a község alapítója egy Kendeffy Bonifác nevű ferencrendi szerzetes, aki Martinuzzi Fráter György bíboros, Erdély kormányzója mellett apródi és hivatalnoki állást töltött be, a kormányzó 1551.-es meggyilkolásáig. Az ezt követő években Székelyföldön bujdosott, majd a hagyomány szerint a Maros bal partja feletti dombon telepedett meg magányosan visszavonultan élve, ahová kicsi kápolnát épített. Innen a falu elnevezése: **REMETE**.

Remete a történeti forrásokban Remete, Remethe, Remeteh, Gyergyóremete név alakokkal jelenik meg. Remete első okleveles említése egy 1567-es népszámlálási összeírásban található. 1726-ig a szomszédos Ditróhoz tartozik, ebben az évben vált függetlenné.

Jelentős változásokat a 19. század hozott, ugyanis 1820-ban örmények telepedtek a faluba. Hamarosan a kezükbe kerül az erdőkitermelés és az ehhez kapcsolódó tutajozó kereskedelem. A hitelezések révén megszerezték az eladósodott család birtokait. Ez a fajta birtok váltás meggyorsította a faluközösség felbomlását.

Ugyanakkor az örménységnek köszönhető a polgári fejlődés felgyorsulása a század végén. Megnőtt a kereskedelem és a kulturális életet is fellendítették. Jelentős építkezéseikkel alakították ki a község központ ma is meglévő arculatát.

Remete lakói a magyarság szabadságharcaiban is részt vállaltak, mind az 1703-1711 közötti II. Rákóczi Ferenc fejedelem által vezetett, mind az 1848-49-es szabadságharcban.

A községet a nagy természeti csapások sem kerültk el történelme folyamán. Több ízben pusztított pestis járvány, éhínség, tűzvész, árvíz és sáskajárás.

A történelmi események és természeti katasztrófák ellenére Remete demográfiai szempontból a vidék legdinamikusabban fejlődő települése. A 19. század során a lakosság száma megkétszereződött. Pedig a föld termékenységről maguk a remeteiek mondják 1820-ban: *„Az egész falu határának mint egy fele része alábbvaló és a zabnál egyebet nem igen szokott teremni. A föld igavonó márhának szántatik, terem közönséges rozsot – árpát – zabot – lent – kendert – lencsét – krumplit.” A legelőkön minden nemű marhát tartottak. „A rétek jók, a*

marhák táplálására alkalmas jó szénát teremnek, hanem néha a Maros vizének kiáradása után a szántóföldek iszappal el szoktak telni.”

A mezőgazdasági korlátozott lehetőségek miatt a falu 18-19. századi történetét a szántóföldekért és legelőkért való harc jellemezte. Előfordultak a szomszédos falvaktól való erőszakos földfoglalások és pereskedések. A természeti adottságok nem kedveztek a földművelésnek, azonban az állattartásnak igen, emellett az erdőkitermelés és a hozzá kapcsolódó tutajozás jelentette a fő megélhetési forrást. A Maroson való tutajozásnak a római kortól való hagyománya van. A Maros kapcsolta évszázadokon át Gyergyót Erdély és Magyarország vérkeringésébe.

A 20. században a megnövekedett lakosság számára már nem volt kellő munkalehetőség a Gyergyói-medencében, ezért jelentős elvándorlás indult meg nyugat felé: a közelebbi Szászrégen és Marosvásárhely, távolabbi célpont Amerika volt.

Év	LAKOSSÁG
1567	20 fő
1614	90 család
1726	117 család
1763	834 fő
1838	2759 fő
1850	3048 fő
1880	4252 fő
1895	5215 fő
1910	6207 fő
1930	6802 fő
1941	7300 fő
1956	6792 fő
1977	6542 fő
1992	6582 fő
2002	6348 fő

Településszerkezet

A település szerkezetének kialakulásában meghatározó szerepe a Marosnak, a Kőpataknak és a folyásirány szerint a baloldalon található magaslatnak, Templom dombnak volt.

Remete magva a Maros feletti Templom domb volt, amelyet Bányának nevezett a lakosság. Ezt követte a Kőpatak alsó folyásának, és a mellette vonuló, ma Bakónak nevezett dombhát benépesülése.

Remete az első katonai térképen (1763-87) a Kugyves-, azaz Kőpatak alsó folyásánál látható, az áradások miatt a Marostól kissé elhúzódva. Több irányból földutak vezetnek a faluba, ahol a házak között gyümölcsöskertek találhatóak. A település halmazfalu jellegű. Az 1773-as dokumentumok szerint három része van a falunak: Fenek, Tolvajos, Alszeg. Sőt már említést tesznek az Eszenyő mentén megtelepedő fűrészmalomokról.

A II. katonai felmérésen (1819-69) látható, hogy már északi irányban a Maros mentén, és nyugati irányban a Kőpatak mentén is jelentősen terjeszkedett a település, amelyet önálló névvel: Csutakfalvának emlegetnek. Sőt a házak átnyúlnak a Maros Ditró felőli oldalára is. Gyümölcsös kerteket a korábbinál kisebb arányban találunk a házak körül. Az Eszenyő patak völgyében alakult ki a hasonló nevű településrész, ahol az állattartás és a patak vizének hasznosítása érdekében a patak mentén tanyák és fűrész-, lisztelőmalomok, továbbá gyapjúványolók és mosók működtek. Ezekkel a szórványtelepekkel belakottá vált a község tágabb környezete is.

A III. katonai felmérésen látszik, hogy a település tovább húzódik a vízfolyások mentén, s áttérjed a Maros jobb oldalára is. A Martonka patak mentén is megtelepedtek a malomok, tanyák.

A 20. században a település észak felé terjeszkedik. A szórvány településrészek a század közepéig erősödnek és gyarapodnak, ez időre tehető a Kicsibükk nevű szórványtelep kialakulása. Azonban az 1970-80-as évek falusorvasztó állampolitikája miatt egy részük elnéptelenedik.

A 19. század végén a falupiac tere körül az örmények impozáns épületeket emeltek. A 20. század végére az egykori piactér vált Remete központjává.

3.2. Tájéörténet

A Gyergyói-medence a 700 méter tengerszint feletti magasságban fekvő, magas hegyekkel körülölelt zárt egység. Mégis befogadó, ölelő e táj. A medencét átszeli a vízgyűjtőterület fő tengelye, a Marosfőn eredő Maros folyó, meghatározva a medence vízháztartását, életét, tájhasználatát. Éghajlata hideg, A Kárpát-medence leghidegebb régiója, a melegséget az itt élő emberek szeretete sugározza. A történelmi idők során kemény élet és élni akarás, zárt és

megtartó közösségek jellemezik. Minden közösségnek belső rendtartása volt. Ilyen tájon nehezen szerveződik város. Mert másról szól e vidék. A teljes, az élet minden területére vonatkozó önfenntartásról. Ennek a tájtörténeti adottságnak köszönhető, hogy a medencét alkotó legrégebbi falvak erős, nagy lélekszámú települések. A modernizáció a vasút kiépülésével ide is betört a maga törvényszűrségeivel, kiprovokálva a tájból a várost, Gyergyószentmiklóst.

A medence tájtörténetét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a Gyergyói-havasok kristályos zónája és a Hargita vulkáni vonulata közti, ősidők óta emberlakta medence alja vízborította, majd mocsaras terület volt. Ezt bizonyítja, hogy a Gyergyói fennsík alatt szinte mindenütt simára csiszolt kavicsréteget találunk. A legősibb települések a medence peremén, a folyó magasabb teraszain, a hegylábakon alakultak ki, csak később, a medence vízháztartásának változásával húzódnak a Maros mentére.

A medence benépesülése és kultúrába vonásának első periódusára a folyó menti ártéri gazdálkodás, az erdőirtással történő legelő területek kialakulása a jellemző. A magasabban fekvő területek irtásával alakulnak ki a nyári szálláshelyek, így elmondhatjuk, hogy itt is a magyarság ősi nyári-téli szálláshelyrendszere a jellemző. Az erdőirtás helye és módja, a növénytakaró változása és használati módja a földrajzi nevekben, helynevekben rögzült. A medence belső területén az erdőirtás nem fejeződött be még a 18. és 19. század fordulóján sem. Az állattartásnak létalapot nem ezek, hanem főleg a távolabbi területek biztosítottak. Hegylábi és magasabb fekvésű területeken, ahol a bükkös és lúcos erdőket kiirtva, vékony tippán-vöröscsenkesz, és vöröscsenkesz réteket alakultak ki. A medencében ritkábban megtalálható tölgyeket sokáig megtartották, gazdag aljnövényzetét és makkját legeltetésre használták. Ebben a periódusban a hagyományos nomád gazdálkodás, és az ártéri gazdálkodás volt a jellemző. A közösség a területek elosztásában az ősi íjhúzásos, vagyis az évenkénti újraosztás rendjét gyakorolta. Itt marad fenn legtovább a közösségi tulajdon formája.

A földművelés nagyobb területen való megjelenése a 14. századtól kezdődik. Ez a tény is alátámasztja a kettős szálláshely meglétét. A gyergyói falurendszer kialakulásában a kettős fordulórendszerű földművelés játszott fontos szerepet. A szántóföldi növénytermesztéshez szüksége földterületeket kemény munkával, a mocsarak lecsapolásával és erdőirtással nyerték. Új nemzedékek nem is vállalták sokszor ily módon a határ bővítését, hanem új falvak alapjait

rakták le. A 16. század közepéig kialakult településekre pedig faluosztódás jellemző és ez nyomán kialakult önálló igazgatási egységek. Orbán Balázs a következőképpen írja le:

„(...) a Gyergyót környező havasok irtványai között, a kristály patakok öntözte kies völgyekben mindenütt új telepek keletkeznek, hová a tér tulnépessége lecsapodik, , hová még idegen országból is jönnek települők; lassankint az ember elől elzárt rengetegek mind tovább nyomulnak, tért nyitva a földművelés és emberi szorgalomnak; hisz a Maros terén is, hol most népes falvak területnek el, hol hangyaszorgalmú nép műveli sovány, kiélt földet, több század , talán ezredévvél ezelőtt rengeteg tölgyfa-erdőségek voltak, erre mutatnak a Maros medréből még most is kimosódó óriási tölgyfa-csutkók, melyeket a nép özönvízfáknak nevez, ezen ében színű, kőkeménységű törzsek csontvázai egy letűnt erőteljes növényvilágnak, melyet a felszaporodott népesség lassankint kiirtott s felszántott helyét termelővé tette.,,

A Gyergyói-medencében, a Görgényi-havasok kapuját jelenti Gyergyóremete. A medencén belül Remete tájváltozását is a történelmi térképek tükrében tekinthetjük át.

Az **I. katonai térképen** (1763-87) láthatjuk, hogy a Maros mentén a fokgazdálkodás vízrajzi elemei rajzolódnak ki, a mélyen fekvő területeken mocsarak jellemzőek. A falut kisebb mértékben veszik körül szántók, a hegylábi területen az erdőirtással kialakult kaszálók és legelők nyomát látjuk. A falu szabad státuszú, önálló rendtartású szabad székely falu. A lakosság növekedésével egyre nagyobb küzdelem folyik a szántóföldek kialakításáért. Az Eszenyő pataka mellett már számos malom nyomát láthatjuk.

A **II. katonai felmérésen** (1819-69) már jóval tagoltabb területhasználatot láthatunk, az erdők erőteljes visszaszorítását. A lakosság jelenős növekedése együtt jár a falu belterületének növekedésével. Csutakfalva falurész az erdőkitermelés és feldolgozás jelentőségét mutatja a falu gazdasági életében. A Maroson a fa tutajozása az egyik legjelentősebb jövedelemforrása a kevés jó szántóterülettel rendelkező, főleg állattartással foglalkozó településnek. Ebben a periódusban már az Eszenyő patak malomtanya rendszere hangsúlyos külterületi lakóhellyé válik. A táj egyre intenzívebb használata és átformálása hatására a népesség tovább növekszik.

A **III. katonai térképen** (1869-87), a 19. század végére az erdőterületek erőteljesen csökkentek. Az Eszenyőn kívüli, távolabbi nyári szálláshelyeken kialakulnak a tanyabokrok,

kiépül Martonka és állandó lakott területté vélik. Láthatjuk az örmény birtok kiépülését is. Mondhatjuk, hogy a táj eléri a kritikus eltartóképesség határát.

A 20. század elejére már jelentkeznek a válság tünetei, elvándorlás, a szabad székely családok elszegényedése, a kis és középbirtokok gazdasági erejének gyengülése a változó és iparosodó európai piaci struktúrában. A vasút kiépülése felgyorsítja az iparosodást, az ipar és kereskedelem egyre nagyobb dominanciáját a gazdaság területén. A mezőgazdálkodás jövedelmezősége ezzel nincs arányban, a tőkével rendelkezők földterületek felvásárlásával a nagybirtok megjelenését is magával hozza.

A két világháború és történelmi következményei jelentették a tulajdoni viszonyokban és termelési módokban a következő nagy változásokat. A kommunizmus a szabad székely birtokrendszer felszámolást célozta meg. Ez begyorsította a falról való elvándorlási folyamatot, a földhöz való évszázados kötődést lazította, a hagyományok feladását kényszerítette ki. Államosították a táj addig közösség által fenntartott elemeit – így például a vízfolyásokat. A táj komplex, közösség által fenntartott struktúráját egy kívülről irányított, politikai-ideológiai hatalom átrendezte, s ekkor már nem beszélhetünk szerves tájkultúráról. A technokrata gondolkodás nem vette figyelembe a biodiverzitás szempontjait.

A rendszerváltozás volt a következő nagy fordulópont, amely a tájhasználat változásait okozta és befolyásolta. A tulajdonviszonyok újrendezése, a piacgazdasági hatás a közösségek és a táj életében új folyamatokat indított el.

Gyergyóremete termesztett növényei

1562-1690 időszakban már ismert volt a vetéskert. A földeket egy évben akár háromszor is felszántották, a trágyázás pedig alapvető követelmény volt a termőképesség megőrzéséért. Zabot, rozsot, lent, kendert termesztettek.

1690-1715 közötti időszakban a búzából kellett a legkevesebbet beszolgáltatni adóként (62 köből), ami arra enged következtetni, hogy ebből termesztettek a legkevesebbet. A rossz minőségű termőföldek a zab termesztésére voltak legalkalmasabbak, amit az adóporció is mutat (96 köből).

1715-1762 sok változásról nem szerzünk tudomást. 1717-1719 között pestisjárvány sújtja a falut, amihez hozzáadódik a szárazság is. A vetések, gyümölcsfák mind kiszáradtak, semmi termés nem volt. A 18. század harmadik évtizedétől fellendülés mutatkozik a gazdasági életben, így a növénytermesztésben is. Az 1721-22-es összeírások szerint őszi, tavaszi búzát, rozsot, zabot és árpát termesztettek. Ezekben az összeírásokban szerepel a len és a kender is.

1762-1790 között is a kétfordulós határművelés volt a megszokott. Ha háromszor szántottak, rendszeresen trágyáztak és az időjárás is kedvező volt búzát, rozsot, árpát, borsót, lencsét, kendert, lent és más kerti veteményeket, így káposztát, veres hagymát, murkot, petrezselymet, salátát takarítottak be a földekről. A soványabb földek csak zabot termettek. A földek gyenge minősége ellenére meglepően sokféle növényt termesztettek a 18. század második felében.

1790-1830 Az 1820-ból származó parasztvallomásokból megtudhatjuk hogy Remete termőföldjeinek „fele része alábbvaló, és zabnál egyebet nem igen szokott teremni”. Termesztettek még rozsot, árpát, lent, kendert, lencsét és krumplit. Trágyázás és „szorgalmatosság” mellett káposzta és egyéb veteményeket jó haszonnal termesztettek. Gyümölcsösökről nem esik említés, de viszont a komló a réteken, berkekben mindenhol megtalálható volt. Ezek az adatok nagymértékű hasonlóságot mutatnak az 1785-ös összeírás adataival, azzal a különbséggel, hogy a termesztett növények között megtaláljuk a pityókát (krumpli, burgonya) is.

1830-1848 A termesztett gabonafélék közül a rozsot említhetjük első helyen, utána az árpát, zabot. A lakosság számbeli növekedése miatt a termés a házi szükségleteket is alig fedezte.

1850- Kisbaconi Benkő Károly nem szolgál sok újdonsággal, ami a termesztett növényeket illeti: maradt a kétfordulós határhasználat, zabot, rozsot és árpát vetnek bővebben, kevesebb búzát. Pityókát is bőven ültetnek, valamint káposztát. Benkő említi a törökbúza termesztését is, de azt csak kertekbe ültetik, „csemegeül”.

Kozma és Vitos szerint is a vidék fő gabonája a rozs. Kevés búzát termesztenek, de a zab Gyergyó északos fekvésű határain gazdagon megterem. Vitos sorolja még a paszulyt vagy fuszulykát, a lencsét, borsót, lent, kendert is. Termesztett zöldségek közül a paradicsomalmát, uborkát, hagymát, murkot, petrezselymet, zellert is.

1950 – A kollektivizálás kezdete, amely növelte a parasztságra gyakorolt nyomást a beszolgáltatási rendszerrel. Az államhatalom bizonyos terménymennyiség beszolgáltatását igényelte, ún. mezőgazdasági terveket dolgoztak ki. 1951-ben Alfaluban őszi búzát, tavaszi

rozsot, tavaszi búzát, árpát, zabot, borsót, paszulyt, lent, kendert, krumplit, más zöldségeket kértek be. Ezen adatok ismeretében feltételezzük, hogy Remetén is ugyanezeket a növényeket termesztették ebben a korszakban.

Ma a határban levő veteményeskertekben pityókát, murkot, gyalogpaszulyt, káposztát látunk. A gabonafélékből zabot, búzát, árpát, rozsot termesztenek, de már nem akkora mennyiségben mint a 17. és 18. században.

3.3. Az erdőművelés története és jelen helyzete

A Gyergyói-medencének a tájszerkezetét a Maros és a medencét körbe ölelő hegyek (Görgényi- és Gyergyó-havasok) határozzák meg. Az ember betelepülése előtt a medence alját víz borította, majd a Maros, és a patakok mentén lápok, mocsarak alakultak ki, a hegyeket hatalmas összefüggő erdőségek borították. A medence lapályos belsejében és a Marosba szakadó patakok alsó- és középső folyása mentén: nyír (*Betula* sp.), nyár (*Populus* sp.), csertölgy (*Quercus cerris*), éger (*Alnus* sp.), és fenyőfoltok váltogatták egymást a kisebb-nagyobb kiterjedésű mocsarakkal. A hegyoldalakon egybefüggő sűrű fenyves és bükkös, és kisebb arányban tölgy (*Quercus* sp) erdőség terült el.

Az ember letelepedése és térhódítása az erdők rovására történt, amiről már a „Tájtörténet” című fejezetben olvashattunk.

A történeti térképek alapján, jól nyomon követhető, hogy a népesség számának növekedésével gyarapodtak a lakott területek, amellyel párhuzamosan csökkent az erdőterületek aránya, hiszen a lakosságnak a letelepedéshez, földműveléshez alkalmas területekre és építőanyagra volt szüksége. Az emberek nem annyira nagy területű irtásokat végeztek, mint inkább folyósokat nyitva és tisztásokat létrehozva hatoltak az erdőségbe. Ezek a csapásoknak a patak völgyek, közlekedési út szerepük mellett, ott hol még közel volt az embernek és állatnak szükséges víz is, sok esetben a falvak központi településhelyévé váltak. Emiatt az erdők egyre inkább felaprózódtak, s felhúzódtak a hegyekbe. A települések közeli erdők pedig egyre zsugorodtak. A Maros melletti irtások egyik magyarázata a fa tutajon történő jövedelmező szállítása volt, a másik a művelhető területek állandó bővítése a gyarapodó lakosság számára. Remetei szájhagyomány szerint a falu kezdetben sűrű erdők közt, keskeny sávban húzódott a patak mentén, s idegen támadás esetén a lakosok elbújhattak az erdőben.

A vízvásztótól keletre lévő hatalmas érintetlen őserdők, csak évszázadok alatt váltak használhatóvá.

A 18. század végéig a medencét és a közeli hegyeket borító erdők estek a fejszék áldozatául. Ez után terelődött a figyelem a medencétől északra, valamint a vízvásztótól keletre található erdőségekre. A 19. század végére a még érintetlen őserdők egyre inkább összezsugorodtak. Az utolsó őserdő maradványokat a 20. század legelején vágták ki.

Az üveghuták, kemencék fűtésére és hamuzsír előállítására, az építkezésekre és az épületek fűtésére rengeteg fát használtak el. Így hamarosan megváltozott a táj képe, nagy kopár foltok tűntek elő, egyre jobban felaprózódó erdőkből végül kis foltok maradtak.

Hosszú évszázadok elteltével ébredt rá a lakosság az erdő, a fa gazdasági hasznára, habár a 17. századtól jelentős a fafeldolgozás és -kereskedelem. Az emberek a fát, éppen bőségénél fogva, nem értékelték annyira, mint az irtások helyén kövér legelőkön található állatot. Hagyományosan a mezőgazdasági munkák befejezése után, ősszel kezdődött az erdőkitermelés. A legősibb irtási módszer az égetés. Ott, ahol a fát hasznosítani akarták, ott az aszalást alkalmazták. A fák tövét meggyűrűzték, vagyis kérgét kereken lehántották. A tavasszal így megsebzett fa őszi kizsáradt. 1830 körül betiltották az aszalást, utána rejtettebb módon folytatták. A kivágott famennyiséget télen, rendszerint szánokon szállították le a Maroshoz, ahol tutajokba kötötték. Itt találkoztak az örmény, szász és székely kereskedők. A hó olvadástól és a tavaszi esőzésektől a felduzzadt Maroson áprilistól júniusig napi 150-200 tutajt úsztattak le Szászrégenig, Marosvásárhelyig, Gyulafehérvárig, Aradig vagy le egészen az Alföldre. Ez a sok fáradtsággal járó, emberpróbáló munka adta a lakosság megélhetésének fő forrását már a 16. századtól, amely a 19. század derekán meghaladta a mezőgazdaságét.

1907-1909 között a vasút építése következtében a tutajozás fokozatosan megszűnik.

Benkő Károly 1853-as leírásából kiderül, hogy Csíknak és Gyergyónak még van fája, de azt mind távolabbról hordják. A gondatlan kezelés miatt az erdő egyre apad, a kitermelés mellett nagy károkat okoz a legeltetés és az erdőtűz.

Egy 1863-as leírás szerint a gyergyói községek által elhanyagolt erdőfelügyelet hiánya az utókor súlyos átkát fogja magára vonni, mert pár évtized múltán az utódoknak nemhogy kereskedésre alkalmas, hanem még tűzifájuk sem lesz. Ez a helyzet a 19. század végére csak súlyosbodik.

Az erdő elleni évszázados küzdelem eredményeire csak későn döbbsent rá az ember. A 19. század végétől beszélhetünk újraerdősítésről, és erdővédelmi intézkedésekről, amelyek alapfeltétele a rendszeres talajvédelem.

	Erdő Terület (ha)	%
I. katonai felmérés	56 690	49
II. katonai felmérés	45 400	39
III. katonai felmérés	39130	34
1914		32
Gyergyói-medence összes területe	115 500 ha	100

Az erdők kitermelése jelenleg is folyik, s amennyiben az üteme nem változik a vágás érett korú erdők már nem fogják tudni fedezni a helyi igényeket, ugyanis a kitermelés és az erdő telepítés aránya nem egyezik. A rövidtávú célok és gondatlanság miatt az elmúlt száz évben sem javult a gyergyói erdők helyzete, hiszen nem volt s ma sem megfelelő arányú a telepítések mértéke miközben a faipar számára alkalmas erdőségek rohamosan fogynak. Gyergyó napjainkban is faiparáról híres, a lakosság jelentős része a fa kitermelésből és feldolgozásból él, mégis meggondolatlanságból az itt élő ember megélhetését jelentő erdők apadnak. Jelenleg az erdők egy része fiatal újulat, amely természetes módon újult fel, emberi beavatkozás nélkül,- ez a természetes szukcesszióknak köszönhető folyamat azonban igen lassú, - más részük tervezetten telepített. Ezeket a fiatal erdőket a hegyoldalakon találjuk.

Monokultúrárs fenyőerdő

Letarolt hegyoldal

Az erdős területek csökkenése

Fa nélküli hegyoldal

A hegyoldalról hiányzik az erdő

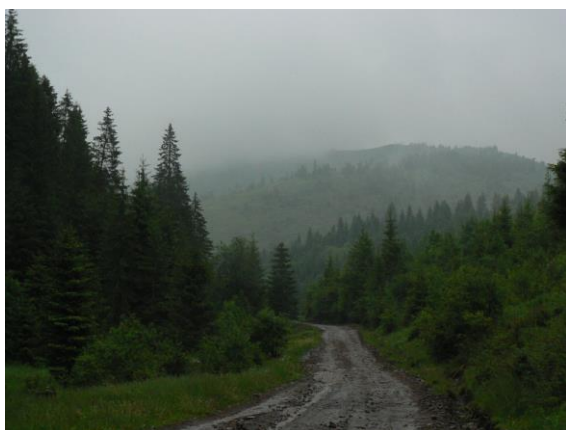

A fakivágás az erdő funkciójának megváltozásához vezet

A tarolás után nehézkesen zajlik az erdősődési folyamat

A hegyoldal letarolásával megbomlik a vízrendszer harmóniája

Az erdőkivágás következményei

Az erdőkivágás talajeróziót eredményez

Beerdősödik a hegyoldal

A koros, idős, vágás érett erdők a hegytetőkön fordulnak elő. Főleg monokultúras, fenyőerdőt fordul elő, amely széldöntésnek, fertőzéseknek jobban ki van téve, s a biodiverzitás és ökológiai egyensúly szempontjából kevésbé értékes élőhelyek.

Ma az erdőgazdálkodás vízháztartásra és a biodiverzitásra gyakorolt hatását a következőkben tudjuk összefoglalni:

- Az erdő gyökérzónája óriási mennyiségű vizet kondenzál.
- Ma az erdőterületek visszahúzódtak, a meredek hegyoldalak és patakkísérő oldalak is leirtásra kerültek.
- A erdőgazdálkodás tarvágással folyik. Ez azt jelenti, hogy egyszerre nagy felületen megszűnik az életközösségek élőhelye. A talaj vízmegtartó képessége.
- Ennek következménye a tavaszi hóolvadáskor és a nyári záporokkor veszélyes árvizek kialakulása.
- Valamint a patakok kiszáradása, időszakos vízfolyássá alakulása.
- Talajerózió.
- A források elapadása.
- Az erdőállomány java monokultúras.
- Ennek következménye a biodiverzitás alacsonyabb szintje.
- Valamint a betegségekre való fogékonyság
- Széldöntés károk

3.4. A Maros tájalakító hatása, az ember Marossal való együttélése

A Maros és Remete kapcsolata

A Maros és pataakai az élet minden területét áthatja Remetén. Remete a Maros mellé települt. Jelenlegi településszerkezetét és tagoltságát is meghatározza a Maros. A legrégebbi településmag és szakrális középontja a Maros magas folyóteraszának legmagasabb pontján, a templomdombon volt. Jellemzően a Maros feletti területeken terjeszkedett a falu, a folyó melletti alsó területek beépítésére csak később került sor. Remete területén négy patak ömlik a Marosba, ebből három átfolyik a belterületen.

A folyó tavaszi hordaléka termékenyítően hatott az árterület rétjeire, kertjeire. A Maros mellett rétek, kaszálók, a belterületen belül csűrkertek és zöldségeskertek találhatók.

A Maros vízgyűjtőjének rendszerére az egész medencében vízimalmok, ványolók és vízmeghajtású fűrészek, vagyis fűrészmalomok települtek. Remete belterületén nem volt alkalmas hely malom és fűrész üzemeltetésére, ezért az Eszenyő-patak völgyében alakult ki molnár település, ahol az első malom megjelenését a hagyomány 300 évre datálja.

Az erdőkitermelés a fűrészmalomok megjelenése mellett a tutajozás mesterségét alakította ki. Remete híres tutajos településsé vált.

A vízhasználat és a vízmedrek karbantartása szigorú keretek között zajlott, amelyet a községi rendtartásban szabályoztak. A vízfolyások, malomárkok tisztításában, gátak, partkötések javításában, fenntartásában megadott módon kellett részt venni. A malomárkok homokhordaléka, a homokszedés joga például a molnároké volt.

A Maros és a patakok és malomárkok vizét emellett ivásra, mosásra, öntözésre, állatok itatására is használták. A 19. században a jégvermelés is megjelenik.

A Maros és fokainak, foktóinak halállománya a lakosság táplálékellátásában szerepet játszott. A vízparti növényvilág, nád, sás, gyékény az építkezésben és használati tárgyak készítésében jelentettek fontos alapanyagot.

A Maros és ártere a templomdombról

A Maros és szabályozása

A Gyergyói-medence tájának és életének fő ütőere a Maros. A Maros döntően meghatározta és ma is meghatározza a táj életét. Marosfőn eredő folyó a kanyarogva, meanderezve szelte át a medencét, a hegyről lefolyó esővizek, patakok vizét összegyűjtve.

A természetes folyómeder és lefűződő ágai, foki az európai és magyarországi vízrendezésekhez képest sokáig megőrizte természetes formáját, míg az 1980-as években sor került a Maros szabályozására is. Akkor, amikor Nyugat-Európában elindult a leszabályozott folyóvizek revitalizálása, a régi, természetes állapot visszaállítása!

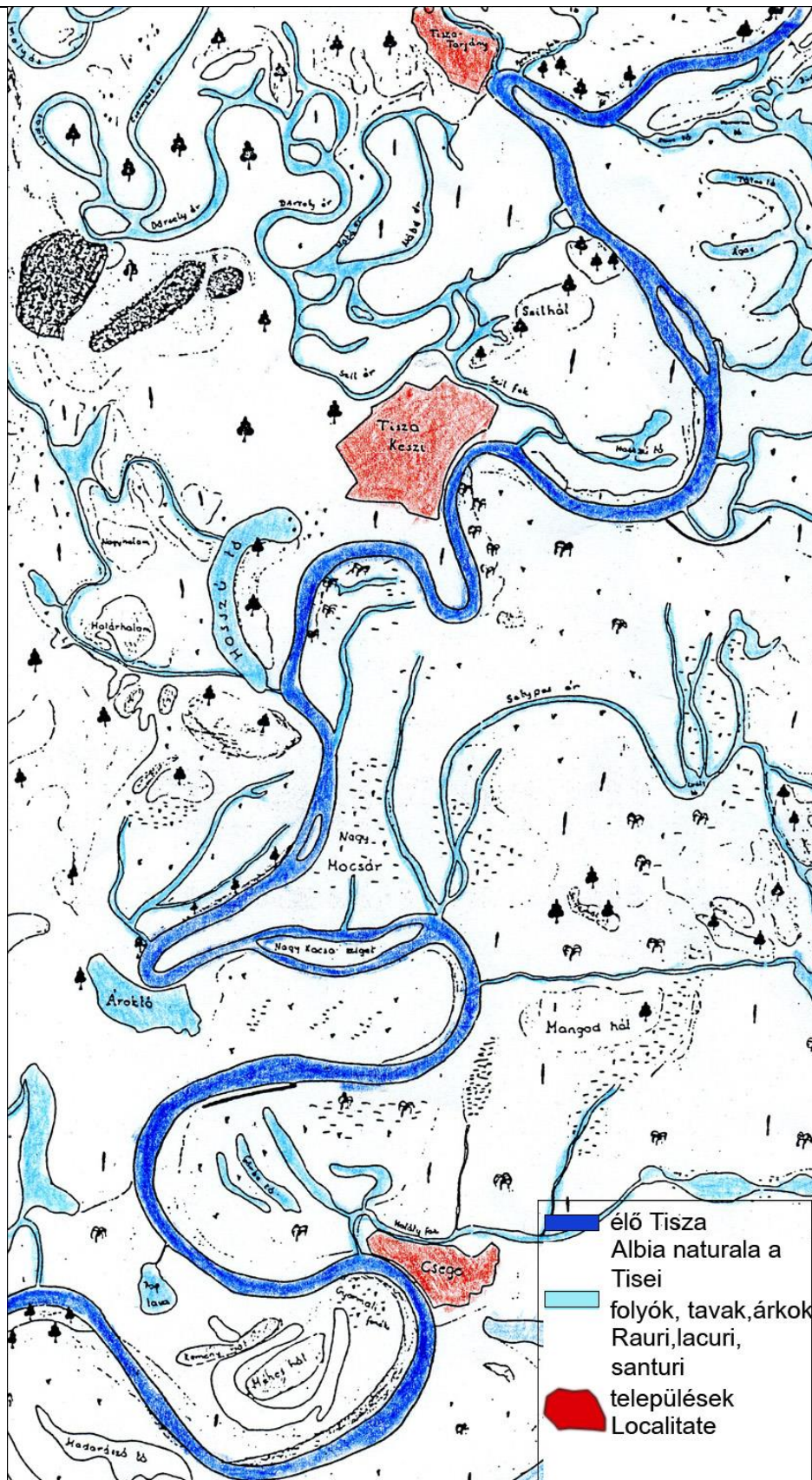
A folyó szabályozásának indokaként az árvizeket említik. Az árvizek, majd később láthatjuk, a hagyományos folyó menti szerves, ártéri gazdálkodás felhagyásával, a vízfolyások közösségi fenntartásának megszűnésével, az erdőterületek csökkenésével és az addig nem lakott folyó menti területek beépítésével hozható többek között összefüggésbe. Ahhoz, hogy a kialakult helyzetet értelmezhessük, tekintsük át a folyó menti szerves tájhasználat jellemzőit a Kárpát-medence területén.

Az ártéri gazdálkodás

A víz az élet alapja. Az emberi szálláshelyek, majd rögzült települések vízben gazdag területeken, folyók, vízfolyások mentén alakultak ki. A legrégebbi, a természet törvényszerűségein alapuló, azt figyelembe vevő szerves gazdálkodási forma az ártéri gazdálkodás. Történelmi ismereteink szerint ez a vízgazdálkodási és tájhasználati forma megelőzi az öntözéses földművelési módot, amelynek nagy kultúrközpontjai Mezopotámia és Egyiptom voltak. A két vízgazdálkodási rendszer között a különbség, hogy az ártéri gazdálkodás során a folyó földalakító hatását és törvényszerűségeit veszi alapul, egészíti ki és tartja fenn az ember, míg az öntözéses rendszerben nagy művi, technikai konstrukciók készülnek, csatornák, vízemelő szerkezetek.

A Kárpát-medencét lakó népek különböző korokban – kutatók szerint már a kőkorban – a folyó völgyekben vezérárkok, kisebb-nagyobb csatornák, folyóágak, ásványok segítségével egységes vízrendszert alakítottak ki. Az ártéri gazdálkodás a Kárpát-medence teljes vízgyűjtő területére jellemző gazdálkodási, vízhasznvételi és tájhasználati mód. Lényege, hogy az ember nem kísérelte meg a víz kiáradását megakadályozni, korlátozni. Éppen azzal

Az ártéri gazdálkodás elemei a Tisza mentén, a folyószabályozás előtt

A folyómenti fokok, tavak, árkok

akadályozta meg a magas vízszintek és árvizek rombolását, hogy igyekezett a vizet a vízszint emelkedés kezdetétől minél messzebbre ki- és szétvezetni, minél nagyobb területen szétteríteni. Ehhez kisebb-nagyobb földmunkákat kellett végezni, árkokat, tavakat, olykor csatornákat kialakítani, amelyeket karban kellett tartani. Apadáskor a kivezetett víz visszaáramlott a mederbe. A folyók, patakok árterében így nem maradt lefolyástalan, pangó vizes terület, amely károsította a vegetációt. A természettel való eszményi együttműködésnek is nevezhető ez az eljárás. Az emberi beavatkozásra azért volt szükség, mert a folyók hordalékukkal elsáncolják magukat, övzátonyokat raknak, amelyek magasabbak, mint az ártér. Ez sokszor megakadályozza folyók kiáradást, de az övzátonyokon átbukó, ártérre kerülő víz nem tud visszakerülni a mederbe, pangó vízként marad meg. Ezért volt szükség mesterségesen átvágni az övzátonyokat, ezeket az övzátony nyílásokat nevezzük fokoknak. A fok volt az ártér kulcsa, biztosítva az ártér és a folyó között állandó, kétirányú kapcsolatot. Az átvágás, vagyis a fok a legalacsonyabb ponton volt, hogy a kiáramlott víz maradéktalanul visszaáramoljon a mederben. A fokok a természetes esésvonalakkal szemben, alul vannak. A fokok segítségével a vízfolyásoktól egyre távolabb és magasabbra tudták vezetni a vizet. A rövid ideig tartó kiáradás megöntözte, hordalékával táplálta a vízfolyásokat kísérő árterületeket. A fokgazdálkodást a folyók mellett az állattartás, gyümölcsészet, méhészet, kertészkedés, halászat jelentette.

A fokrendszer lényege összefoglalva az ár fokozatos és mind teljesebb szétterítését szolgálta:

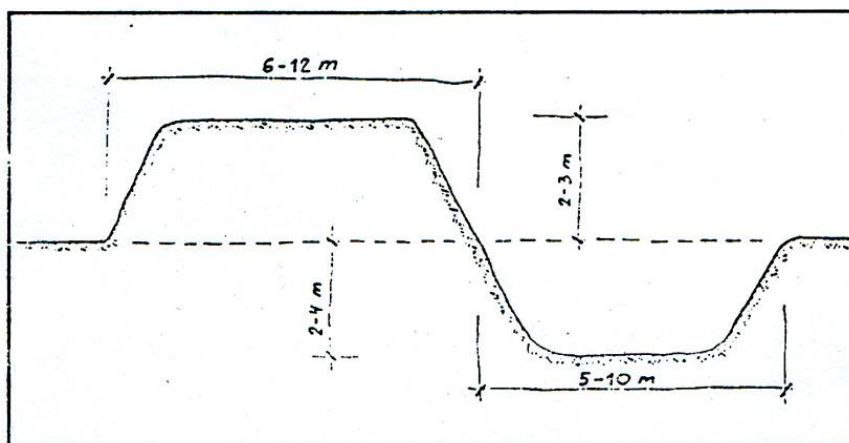
- csökken az ártéri mederváltozás mértéke és üteme
- a medréből kilépő víz a hordalék nagy részét a fokban lerakja, a fokok tisztításával az ártér feliszapolódása, feltöltődése korlátozódik
- az alulról feltöltődés lehetővé teszi, a tavak, holtágak, laposok, időszakos egyéb víztározók vizét a folyókba az ár levonulása után visszavezessék, ezáltal a szántók, kertek, legelők ármentesítődnek
- a vízszint fokozatos szétterítése csökkenti az árvízszintet, a mederbe visszahúzódó víz emeli a kisvízszintet
- az időszakos elborítás és a fokokban tárolt víz biztosította az aszályos periódusban az öntözést (természetes rét-legelő öntözés)

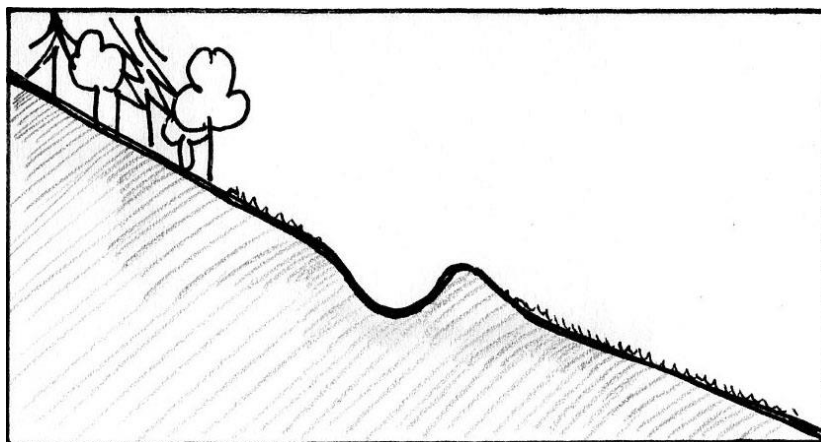
- közvetve az ártéri vízfelületek, a mocsarak, a rétek, legelők növényzete nagymennyiségű vizet párologtat
- e rendszer lehetővé tette az ártér gazdasági hasznosítását, a folyó életfolyamataival együttműködve.

Az ártéri gazdálkodás másik fontos eleme a sáncok vagy más néven györök rendszere, amely a fokrendszer kiegészítője.

A györök keresztezték a hegyekből lefolyó víz irányát, szabályozva az ártérbe, a medencébe jutó vízmennyiséget. A györ a hegylábaknál olyan víztározó rendszert jelentet, amely az árvíz egy részét visszatartotta, majd az ár levonulásával a folyó völgyébe visszavezette.

Sáncok vagy györök a hegylábaknál

Sáncok vagy györök a hegyoldalon

Összefoglalva az ártéri gazdálkodás, az egész Kárpát-medence vízgyűjtőjére, így az Erdélyi-medence minden vízfolyására jellemző volt. A nagy folyószabályozások a 19. században kezdődtek a Duna és a Tisza szabályozásával, s ekkor indult el ennek az ökológiai rendszernek és szerves tájkultúrának a megbomlása. A kisebb folyók, végül a patakok szabályozására is sor került a 20. század végéig. Ez a folyamat nem kerülte el a Marost sem. A régi katonai térképeket tanulmányozva láthatjuk a fokrendszer alkotóelmeit Remete határában is. A terepen járva, a terület morfológiája, növény- és állatvilága mutatja az egykori vízrendszer maradványait. Emellett a közösségi rendtartások utalnak a vízrendszer használatára és fenntartási gyakorlatára. A helynevek (Bikafoka, Oldalgör, stb.) mai napig tanúsítják e vízgazdálkodási rendszer egykori létét.

III. A VIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉS

1. STRATÉGIA

A változási folyamatokat leolvashatjuk a mai táj képéből is. Elmondhatjuk, hogy az egykor erdőkben és mocsarakban gazdag vidéken, amely főként az állattartásra és erdőművelésre determinált ökológiai adottságai révén, éppen a vizek lecsapolásával és az erdők kiirtásával indul el változás. Ennek eredményeképpen kiszáradási folyamatot figyelhetünk meg a tájban. A vízháztartás további radikális változását a 1980-as évek végén bekövetkezett Maros szabályozás eredményezte. Ezt a 90-es években felgyorsuló erdőirtások még tovább fokozták. A táj ma olyan ökológiai egyensúlytalanság állapotának határára jutott, amellyel tudatosan kell foglalkozni.

A tájban történő változások társadalmi változásokat tükröznek, ezért a természeti, táji értékek megőrzése, a biológiai sokszínűség fenntartása elengedhetetlen az itt élő közösség nélkül. A helyi közösség a modernizáció előre törésével egyre inkább eltávolodik a hagyománytól, az apáról fiúra szálló tudásátadástól. Ezért e program sikere feltételezi, hogy a helyi társadalomban ismertté váljanak és tudatosodjanak:

- Remete természeti, táji, kultúrtörténeti értékei, őseinktől örökölt kincs
- A természeti, táji értékek iránti felelősség
- Az értékek, a biodiverzitás fenntartása egyben egzisztenciális kérdés a helyi közösség számára
- A megbomlott ökológiai, vízháztartásbeli rendszer következményei
- Az erdőirtás következményei
- Minden helybéli felel környezete állapotáért, s hogy mit hagy az utókor számára
- Döntésekre és cselekvésre van szükség, hogy a káros folyamatokat megállítsuk
- Oktatás, nevelés, felnőtt társadalom tájékoztatása szükséges
- A projekt kivitelezése, majd a fenntartás munkalehetőséget jelent a helybeliek számára
- Az értékek feltárása, bemutatása vonzerőt jelent a turizmus számára, ezáltal segíti a megélhetést

Épp ezért szükségesnek tartottuk feltárni mindazt az értéket, amellyel Remete gazdálkodhat.

A táj természeti, kultúrtörténeti értékeit meg kell őrizni, és fenn kell tartani. Ez az egyik alapja a biológiai sokszínűség megőrzésének is. Ezért elkészítettük Gyergyóremete tájkataszterét.

2. TÁJI ÉRTÉKEK KATASZTERE

I. KULTÚRTÖRTÉNETI EGYEDI TÁJÉRTÉKEK[∞] KÜLTERÜLETEN

I. 1. Településsel kapcsolatos egyedi tájérték

I. 1.1. VALLÁS

Remetén összesen 40 határ- és útszéli kereszt található. Ezek fából és kőből készültek, a legtöbbnek ismeretlen az eredete. Két keresztet keresztül mutatjuk be ezt a tájérték típust.

1. Kőkereszt: Búzaszenteléskor, a falu határában álló, több száz éves kőkeresztnél kérnek áldást: a termés természeti csapásoktól való megvédéséért. A kőkereszt a felirat már elkopott. Ma is élő hagyomány a határkerülés. Hagyományőrzési jelentőséggel bír.

2. Fakereszt: Az Eszenyő-patak mellett, az Eszenyő utca elején egy fakereszt áll. Évente felszentelik, hogy védelmet biztosítson a föld termésének. A helyi lakosság viseli gondját. Hagyományőrzési jelentőséggel bír.

[∞] Egyedi tájérték: Az adott tájra jellemző természeti-, táji érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, táji, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

1. 2 Forrásfoglalás, kút (bel- és külterületen)

3. Édesvízforrás: Az erdészház közelébe, egy édesvízű, foglalatlan forrás található, az Eszenyő-patak (vagy Lok-patak) közelébe. Sziklából ered. Jelenleg növényzettel erősen benőtt.

4. Remetei borvíz: A falu központjában lévő kerek kút vizének vegyi jellege a nátriumos-magnéziumos-kalciumos-hidrogénkarbonátos-kloridos vegyes típusú vizek csoportjába tartozik.

5. Remetei Borvízforrás és Zakor Anti fürdője: A településtől déli részén, a Maros partján található borvízforrás. Egykor nemcsak ivóvízként hasznosították vizét, hanem gyógyfürdőt táplált a vize. A gyergyóremetei gyógyfürdő 1923-ban nyílt meg, ahol meleg és hidegfürdő fogadta a látogatókat. A jelenlegi fürdő 1968-ban épült. Számos megbetegedésre javallott, fürdő- és ivókúra formájában. A fürdő jelenleg nem működik, felújításra szorul. Remete a Gyergyói-medence egyetlen települése, ahol helyi népi borvízfürdő működött.

6. Güdücnél való borvíz: Remetétől délre a Szárhegy-patak mentén, egy fakeretbe foglalt borvízforrás található. Vizét sokan szeretik. Környezete rendezetlen

6. Réti borvíz Borvízforrás: A Szárhegyi-patak gyűjti össze a vizét egy kisebb forrásnak. Vízhozama csekély, jelenlegi formában ivásra nem alkalmas.

7. Sorokalji vagy Veresmarti borvíz: Két egymás melletti, fa küpübe foglalt borvízforrás a Veres marton, egészen a Maros partján.

A történeti források említést tesznek még a **Nyírszegi** vagy **Hídalatti** borvízforrás, azonban a forrás jelenleg nem mutatkozik.

8. Kerekeskútak: Csutakfalva főutcáján számos, szépen kialakított ásott kút található, egyedi megoldású kifolyóval. A kővel kirakott kutak, fából készült felépítménnyel, tetővel, teljesen zárhatóak.

I. 1.3. Temetkezés

I. 1.3.1. SÍREMLÉK, FESZÜLET

9. Fém kereszt: A Martonka-patak völgyében található fémkereszt. Az alábbi szöveg olvasható rajta: „Tragikus hirtelenséggel itt halt meg 1915. július 12-én Laczkó B Balázs életének 66-ik évében és unokája Laczkó B. Zoltán, életének 12-ik évében. Béke poraikra.”

1. 5. Külterületi tanyák, szórvány telepek

Az állattenyésztés és a patakok vizének hasznosítása alakította ki a falu szórványtelepeit.

10. Eszenyő: Az Eszenyő-patak völgyében alakult ki a hasonló nevű településrész, ahol fűrész- és lisztelőmalmok, valamint gyapjúványolók és mosók létesültek. A patak mentén egymástól megfelelő távolságra tanyák álltak. A tanyák körül kaszálók voltak, sőt a molnárok jelentékeny földművelést is folytattak. Korábban sokkal több házból álló, saját tejcsarnokkal és iskolával rendelkező településrész. népessége előregedett, ill. elvándorolt. A korábbi tájhasználat csekély formában még megtalálható, illetve nyomai még fellelhetők.

Már csak a mai idős emberek emlékezetében élő malmok:

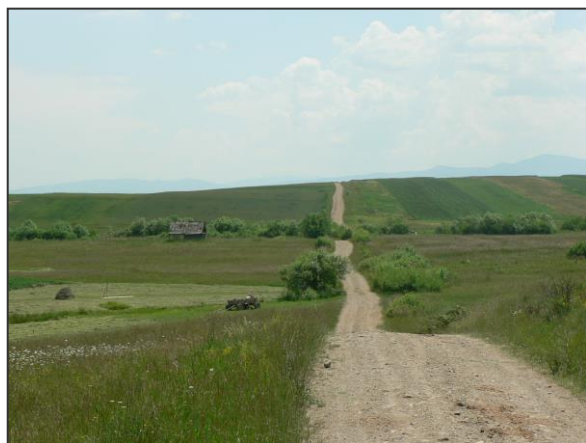
(Ghinda Lázár, György József, Molnár Péter, Ivácson Illés, Molnár András, Molnár György, Puskás család, Búza Bálint, Búza Pál, Rózsika néni – meglévő malom, Portik Dobos Dezső – meglévő malom)

11. Kicsibükk: A településtől északra 11 km-re alakult ki a Kicsibükk településrész. Az 1970-80-as évek falusorvasztó állampolitika miatt mindkettő elnéptelenedett (I.5.2., I.5.3.).

12. Örmény tanya: A Mélik család birtoka volt, a Martonka-patak mentén. A fakereskedelemmel foglalkozó örmény család a vármegye legmódosabb famíliája volt.

13. Martonka: A településtől északra 6 km-re alakult ki a Matronka, szórványtelep, a Martonka-patak völgyében. Napjainkra egy-egy romos állapotú ház maradt meg a településrészből, a többi elpusztult.

1. 6. TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEKKEK KAPCSOLATOS EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

I. 1. 6. 1. KATONAI REPÜLŐTÉR

14. Katonai repülőtér: Remetén, a falu és a Maros között, a folyó árterületére telepítették a magyar katonai repülőteret, amely Észak-Erdély 1938-as visszacsatolásától a II. világháború végéig működött. A repülőtérnek látható nyomai nincsenek, az itt élők emlékezetében él.

I. 2. Termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték

I. 2. 1. Agrártörténeti egyedi tájérték

I. 2. 1. 1. Halastó

15. Halastó: Az Eszenyő-patak mellett két darab négyszögletes halastó található, amiket egy felhőszakadás tönkretett. Helyreállítható, ritkaság.

I. 2. 2. Ipartörténeti egyedi tájérték

I. 2.2.1. MALOM, MALOMÁROK

16. Portik Dobos Dezső fűrész malma:

Eszenyő-patak mentén (506. házszerű) található birtokon a kollektivizálást megelőzően villamos áramot fejlesztettek, olajtörők, gyapjú és len fésülő, kovácműhely, fűrész- és lisztelő malom működött. Megtalálhatóak még a malmok, a hozzájuk kapcsolódó vízrendszerrel és a kovácműhely. A gazdaság szépen tükrözi, a hagyományos, többfunkciós gazdálkodást. A gazdasághoz tartozó vízrendszer részét képezte egy komoly zsiliprendszer, lajt, ártéri gyümölcsös. Ritka és egyedi, néprajzi és kultúrtörténeti jelentőséggel bír.

17. Búza Bálint egykori malmát, az örökösök használják, nyaraló jelleggel. A patak meder elterelése és a malomhoz tartozó vízrendszer őrzi az egykori használat nyomát.

18. Búza Pál malma: Búza Pál hajdanvolt birtokán az egykori malom zubogója látható már csak. Az épületet jelenleg lakóháznak használják.

19. Góga István malma: felhagyott malom az Eszenyő-patak felső folyásánál. Állapota rossz.

20. Góga Sámuel malma: Góga Sámuel özvegye, Rózsika néni tulajdona egy liszteső malom, és egy nagyon szép ványoló. A ványoló még működik. Hatalmas, szép malomkövek jelzik az egykor működő malmot. A malomköveket a molnár maga faragta. Egyedi, ritka, jó állapotú, megőrzésre érdemes.

21. Duzzasztógát, malomárok: Az Eszenyő-patak mentén általános volt, hogy a malmok működtetéséhez a patakból oldalmedrekbe terelték a víz egy részét, amellyel a malomkerekeket hajtották. Majd az árkok újra csatlakoztak a patakba. A patakon végig megtalálhatóak a régi leágazások, zsilipek, gátak nyomai.

Az Eszenyő-patak mentén egészen a hegylábi részekig jellegzetes molnártelepülés alakult ki, ahol malmokat, fűrészmalomokat és ványolókat telepítettek.

I. 2. 3. Bányászat

22. Külszíni fejtés: Bányászat nyomait rejti az Eszenyő Bükk észak-nyugati oldala. Szépen mutatja, a hegyet alkotó kőzetek rétegrendjét.

I. 2. 4. Erdésház

23. Erdésház: a 20. század második felében épült. Formailag hagyományos kialakítású, anyaghasználata nem ragaszkodott a régi anyagokhoz.

I. 2. 5. Vízgazdálkodási

24. Lecsapolóárok: Güdüc és a Szárhegy patak közti, a községtől délre-keletre található mocsaras, vizenyős területéről, a történeti térképek alapján már a 1860-as évektől lecsapoló árkokkal vezetik el a vizet a Marosba.

I. 3. Közlekedéssel kapcsolatos egyedi tájérték

I. 3. 1. ÚT

25. Megyei út: Az Eszenyő-patak völgyével párhuzamosan húzódik az egykori megyei út, ami fő kereskedelmi út volt a hegyeken keresztül. Az erdőtermelés miatt a modern, nagy gépek erősen tönkre tették az út minőségét.

I. 3. 2. Híd

26. Vasúti híd: A Várhegy átvágásával vezették a vasút vonalat a Gyergyói-medencébe. A vasúti híd, a Várhegyet megkerülő Maros felett ível át. A Marosban még láthatóak a régi fahíd oszlopa maradványai.

II. TERMÉSZETI KÉPZŐDMÉNYEK

II. 1. Biológiai egyedi tájérték

27. Vizes élőhelyek növénytakarásai: Az Eszenyő-patak mellett értékes, szép bokorfüzesek húzódnak.

28. Növényvilág: A növények közül védett a boldogasszony papucs (*Cypripedium calceolus*), sárga tárnics (*Gentiana lutea*), tiszafa (*Taxus baccata*), cirbolyafenyő (*Pinus cembra*). *Trollius europaeus* (zergeboglárka), védett reliktum faj. Nedves hegyi réteken él.

29. Állatvilág: Védettséget élvez a barnamedve, szarvas, vadmacska, hiúz, siketfajd.

30. Nagyrét: Remetétől délre, a Nagyrét nevű lapály természetvédelmi terület. Védett növénye a kockáskotú liliom (*Fritillaria meleagris*), jégkorszaki reliktum faj.

II.2. Tájhasználati elemek

31. Erdőművelés: A Görgényi-havasok északi nyúlványai tartoznak Remetéhez. A hegyvidék 35-40%-át összefüggő erdő borítja, különösképpen luc- (*Picea abies*) és vörösfenyő (*Larix decidua*) jellemző. A hölgymálos lucfenyő társulás jellemző a területre, ennek is két alegysége: az erdei madársóskás és a fekete áfonyás. Gazdag növény- és állatvilággal rendelkezik.

32. Rét-legelő gazdálkodás: Az erdők letermelésével növekedtek meg a rétek. A 20. század végén a gazdasági hangsúly eltolódásával, a korábban szántóként művelt földeket is kaszálóként hasznosítják.

33. Szántó művelés: Mozaikos, változatos szerkezetű ökológiailag stabil művelés forma.

34. Gyümölcsös: Beltelkekhez kapcsolódó és malmok mellett a patakpartokon kapott helyett.

II. 2. Földrajztudományi egyedi tájérték

II. 2. 1. VÍZRAJZI

II. 2. 1. 1. FOLYÓVÍZHEZ KAPCSOLÓDÓ EGYEDI TÁJÉRTÉK

35. Maros folyó: A Maros volt a fő kereskedelmi útvonal, ahol a fákat tutajon szállították. Remetén tutaj bekötőhely volt. A folyó halakban gazdag. Jelenleg kismértékben használják csak: mosáshoz, horgászat céljából. Vize a környezeti terhelések miatt szennyeződik. A Maros mentén értékes élőhelyeket találunk. Maga a folyó értékes hal állománnyal rendelkezik: csuka, balin, márna, önhál, paduc, menyhal. Partját bokorfüzesek kísérik. Megfigyelhető a folyó meanderezése, építő és romboló munkája. Évszázadokon keresztül a Maros kapcsolta be Gyergyót Erdély vérkeringésébe.

36. Fokgazdálkodás: A Maros mentén a szabályozás előtti időből való fokok nyomai még megtalálhatóak, a terep alakulatokban, és a ráutaló nevekben.

37. Gázló: A patakokon ritkán van híd, átlagos vízállásnál szekéren járnak a gázlókon keresztül. A Eszenyő-patakon több jelentős gázló található.

38. Holtágak: A folyószabályozásnak következtében a Maros számos kisebb-nagyobb kanyarulatát levágták. Az I. katonai felmérést összehasonlítva a későbbi térképekkel, kitűnik, hogy jelentős folyószabályozás történt, aminek köszönhetően számos holtág alakult ki.

39. Maros terasz: A Marost követő folyóterasz és martja sajátos növénytársulásaival jelentős természeti- és tájképi értéket képvisel. A folyóterasz és a folyó közötti szintkülönbség adja meg a település morfológiai karakterét, a legrégebbi település központ a legmagasabb pontokon található.

40. Maros menti mosóhelyek: A Maros parti településrészekén gyakoriak a kialakított lejárók a vízhez, ahová régen s még napjainkba is mosni járnak az asszonyok.

III. 3. Esztétikai tájérték

III.3.1. Kilátó pontok

41. Kilátás a Várhegyről: A Várhegyről szép kilátás tárul elénk a Maros kanyarulataira, szépen kirajzolódik a régi meder vonala és a hozzá kapcsolódó fokrendszer maradványai, amelyet ma már csak a növénytakaróról olvashatunk le. A magaslatról jól láthatóvá válik Remete helye a Gyergyói-medencében, és a település tájmorfológiai összefüggései.

42. KASZÁLÓK, HEGYLÁBI RÉSZEK

A hegylábi részekén, ameddig a szem ellát, kaszálókat találunk. Szépen beláthatóak a hullámozó dombhátak, amelyeket néhol egy-egy tanya vagy erdőfolt tesz változatosabbá.

I. 1. Településsel kapcsolatos egyedi tájérték a belterületen

I. 1. 1. VALLÁS

43. Szent Lénárd plébánia templom: Az írásos források a 16. század óta említenek templomot Remetén. Az 1770-es években újjá kellett építeni a templomot, amelynek végleges formája a 19. században alakult ki. Latin kereszt alaprajzú, 41 méterszer 12 méteres, egy torony tartozik hozzá. A templom belseje barokk elrendezésű. A templom számos értékes képet, faragást, feszületet, harangokat stb. tartalmaz. A falu fölé magasodik, a Templom dombról. Mellette található a temető.

44. Szent Margit templom: Csutakfalván található kicsi templom, amelyben egy Mária harang található. A templom mai formáját a 20. század második felében nyerte el. Egy lakóházat alakítottak át. Kicsi fatornyos, zsindeleyel fedett. Jó állapotú, esztétikailag kevésbé jelentős.

45. Szent István kápolna: Kicsibükkhöz tartozik.

I. 1. 2. Épületek

Remete központjának arculata a 18-19. század fordulóján alakult ki. A gazdag székely és örmény családok emeletek a kor polgári ízlésének megfelelő impozáns épületeket. Az 1948-as államosítást követően az épületek leromlott állapotba kerültek, sürgősen helyreállításra szorulnak.

46. Sáska épület / Dobribán ház: 1875-1893-ban épült, négyszögű, nehézkesnek tűnő, díszítésében kelti művészeti hatásra utal. Jelenleg a római katolikus egyház tulajdonában van.

47. Puskás ház: A régi remetei Puskás család a 19. század végére a kereskedelem révén vált módossá. A Kő-patak mentén álló házuk, több ütemben épült. Homlokzata egyedi építészeti architektúrával rendelkezik.

48. Mélik ház: A 18-19. század fordulóján épült háza a község központjában a környék leggazdagabb örmény fakereskedő családjának. Az U alaprajzú ház főhomlokzata őrizte meg a központban a legtöbb eredetiséget. Az épülethez közepén boltíves bejárat tartozik.

Kovácsoltvas kapuján látható a család monogramja.

Érdemes megemlíteni még a Zakariás házat, a Novák épületet és az orvosi rendelőt. A fő tér építészeti karakterének, jellegének megőrzése érdekében mihamarább szükséges az épületek műemléki védettségéről és felújításáról gondoskodni.

49. Remetei tájház: 2000-ben a Avully-Remete Alapítvány az Önkormányzattal összefogva egy helyi jellegű építészeti elemeket viselő házat vásárolt meg s rendezett be: néprajzi gyűjteménnyel, Cseres Tibor emlékszobával.

I. 1.3. Temetkezés

I. 1.3.1. SÍREMLÉK, FESZÜLET

A temetőben több jelentős, családi kriptá található:

50. Zakariás kriptá: a legrégebb, 1860-ban épült családi sírhely.

51. Mélik család kriptája: Neogót stílusú, pilléres, csúcsíves ablakokkal, bejáratall.

52. Puskás család kriptája: 1912-ből származó temetkezési kápolna.

I. 1.4. TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEKKEK KAPCSOLATOS EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

I. 1.4.1. Emlékmű

53. Világháborús emlékmű: Az emlékmű az I. és II. világháborúban elesetteknek állít emléket. Eredetileg a község központjában állították fel 1942-ben. Az emlékmű 3,3 méter magas, Felső része indás-virágos, nap- és hold motívumokkal díszített sarok rizalitok fogják közre a neveket tartalmazó márvány táblát. Megtalálhatóak rajta a hármashalom jelképe, Történelmi-Magyarország faragott képe és a magyar szent korona domborműve. Az emlékmű monumentális kialakítású.

A kommunista rendszer időszakában a hatalom nem tűrte meg a magyar szimbólumok jelenlétét, ezért csak átköltöztették az emlékművet a Templom-dombra, ami a helyi lakosság bátor kiállásának köszönhető. Ma az egyház gondozásában áll.

54. Milenneumi emlékmű: A plébánia templom előtt álló köemlékmű, a katolikus hívek adomájából készült. Felirata: „PAX Jézus Születésének 2000. kereszténységünk 1000. esztendeinek emlékére állította Gyergyóremete népe”

I. 1. 4. 1. HÍRES EMBEREKKEL KAPCSOLATOS EMLÉKEK

55. Cseres Tibor emlékmű: 1995-ben készült, Burján Gál Emil remetei szobrász készítette a réz domborműves portrét.

Szöveg: „Cseres Tibor író 1915-1993 Gyergyóremete nagy szülöttje”

56. Balás Jenő emléktáblák: - 1996-ban felavatott márványtábla a róla elnevezett csutakfalvi iskola falán. „Balás Jenő 1882-1938 Remete szülöttje. Mérnök, kutató, a magyar bauxitbányászat úttörője. Jelentős vízszabályozási munkálatok tervezője emlékére 1996”
- 1999-ben felavatott fekete márványtábla felirata: „Balás Jenő 1882-1938 Gyergyóremete nagy szülötte iránti tisztelete jeléül elhelyezte: Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület tapolcai szervezete és a Bakonyi Bauxitbánya Kft. 1999-ben.”

57. Balás Gábor emléktábla: 1996-ban a Művelődési Ház homlokzatára került kihelyezésre, a Barabás Béla szárhegyi kőfaragó munkája. Felirata: „Dr. Remetei Balás Gábor jogtörténész, író 1909-1995 egyetemi tanár. A székely magyar őstörténet kutatója. A Budapesti Székely Kör örökös tiszteletbeli elnöke. Állították a Budapesti Székely Kör és a Gyergyóremetei Cseres Tibor Közművelődési Egyesület 1996.”

58. Avully-Remete emléktábla: 2000-ben a svájci Avully község és a remetei iskola 10 éves kapcsolatának évfordulójára helyezték el Fráter György Általános Iskola homlokzatára. Készítője Barabás Béla szárhegyi kőfaragó. Felirata: „1990-2000 AVULLY-REMETE-REMETEA Symbol de 10 ans Rencontre -Találkozás, Amité-Barátság, Aide-Segítség 10 éves jelképe.Simbolul prieteniei de 10 ani, Foundation Avully-Remete Alapítvány.”

I. 1. 4. JELLEMZŐ TELEPÜLÉSKÉPET ŐRZÓ UTCA, JELLEMZŐ TELEPÜLÉSSZERKEZET

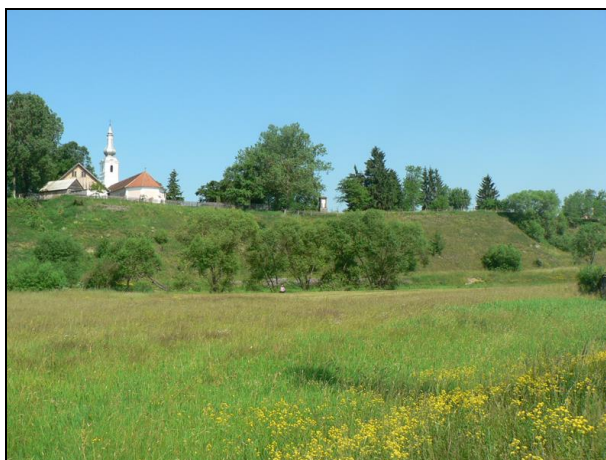
59. Csutakfalvi utca képe: Az utcakép szépen mutatja a székely falvak sajátosságait: deszkakerítést, magas kapuzatot, s a házak körüli gyümölcskertet. Egységes, szép, rendezett képet nyújt az utca.

60. Csűrők és csűr kertek rendszere: a Bel és külterületet elhatároló, egykor védelmi funkciót is betöltő csűrépítmények, egy zárt beépítési rendszert követnek.

61. Templom domb: A település magva a Maros feletti Templom domb, amely a Kő-patak alsó folyása mentén található.

I. 2. Termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték

I. 2. 1. Ipartörténeti egyedi tájérték

I. 2. 2. 2. Üzemépület

62. TEJPOR GYÁR

Gyergyó természeti adottságai kiváló lehetőséget biztosítanak az állattenyésztésnek, ezt az adottságot használta ki a Mélik család, mikor 1954-ben megalapította a Tejporgyárat. A gyár mellett felépült két társasház, modern közművelődési épület, iskola, napközi otthon. A gyár 1965-től folyamatosan bővült, fejlődött. 1990-es évek elején átmenetileg felfüggesztették a gyár működését, majd gyermektápszer és tejpor gyártással újra piacra léptek. A gyár jelenleg is működik, fokozatosan növekvő termeléssel. A gyárépületek építészeti kialakítása által vált az üzem egyedi tájértékké.

IV. TERV

1. VÍZRENDEZÉSI MUNKÁK KÖVETKEZMÉNYE ÉS FELADATAI

- A Maros szabályozásával az egykori fokrendszer - fokok, tavak, tókák, árkok rendszere é működése megszűnt.
- A folyószabályozás és a vízfolyások állami kezelésbe kerülésével a helyi közösségek elszakadtak a hagyományos tájfenntartási feladatoktól - tavaszi forrástisztítás, árkok, fokok tisztítása – amely a közösségi törvények, rendtartások nyomán vagy íratlan szabályként kötelezték.
- Ezzel együtt a hegylábi györök használata, kialakítása, fenntartása is eltűnt.
- A folyó szabályozással a tavaszi áradások vize „gyorsan” levezetésre került. A holt ágak pangó vizes, lefolyástalan területekké váltak.
- A folyó melletti területek vízháztartása megváltozott. Az ár levonulás után nem maradt víztartalék, ez sokszor nyári aszályos időben a rétek, a kaszálók és a szántók kiszáradáshoz vezet.
- Sor került a lápos területek nagy részének lecsapolására. A kiépített lecsapolórendszer következtében a láposok természetes társulása és életközössége megszűnt. Ezzel is csökkent a vizet megtartó életközösségek nagysága. A „kiszáritott” területen inkább kisebb, mint nagyobb sikerrel szántó- és kertgazdálkodással próbálkoztak.
- A folyó árterének vízháztartása megváltozott, míg az ártéri vízfelületek, a mocsarak, a rétek, a legelők növényzete nagymennyiségű vizet párologtatott, most a víz jelenlétének csökkenése mikro- és mezoklimatikus változásokat okoz.
- A víz jelenlétének csökkenése lemérhető a források időszakos, vagy végleges eltűnésével.
- Összességében a biodiverzitás, vagyis a biológiai sokszínűség mértéke csökkent.

Feladatok:

- A tájban lévő, a természeti adottságok és az emberi tevékenység történeti, kulturális és tudományos összefüggéseit feltárása
- A Maros kijelölt szakaszán az egykori vízhasználat, az ártéri gazdálkodás elemeinek rekonstrukciója – fokok, foktavak
- A táj vízmegtartó képességének növelése
- A lecsapolt területek revitalizációja
- A patakok, vízfolyások kísérvénvnyezetének rekonstrukciója
- A források tisztítása, újrafoglalása, elemzése
- Borvízforrások, kutak tisztítása, újrafoglalása, elemzése
- A vizes élőhelyek rekonstrukciója
- A vízháztartás és a biodiverzitás összefüggéseinek bemutatása
- Tanösvények kialakítása

2. ERDŐKITERMELÉS VÍZGYŰJTŐRE GYAKOROLT HATÁSA, KÖVETKEZMÉNYE ÉS FELADATAI

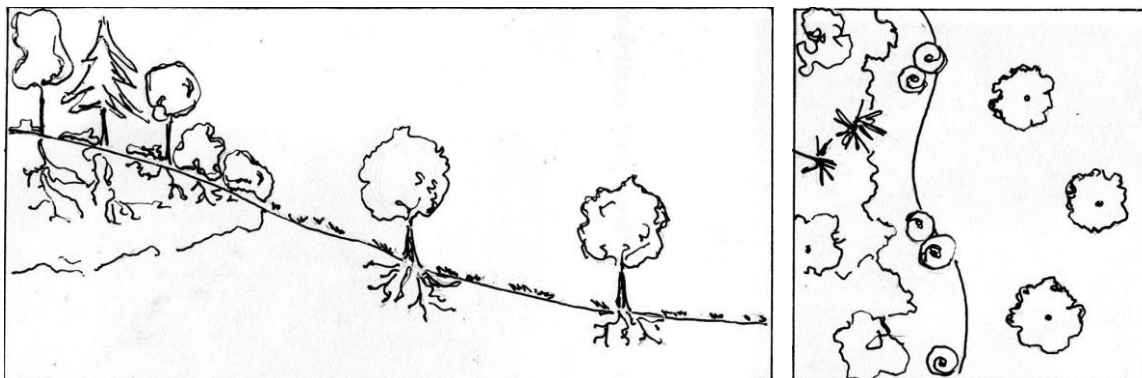
- Az erdővel borított területek fontos szerepe van a táj, a vízgyűjtő vízháztartásában, a vízmegtartásban. Az erdők letermelésével a kondenzált víz a hegyi, hegylábi területeken csökken. Az alsó területeken, hóolvadáskor és nyári záporok esetén hirtelen vízterhelés alakul ki, nagy áradásokat, sokszor tragédiát is okozva.
- Az erdők fontos szerepe van a talajvédelemben. Hiányában eróziós zónák alakulnak ki, amely a termőhelyek és az élőhelyek pusztulásához vezethet.
- Az erdő vízháztartásával összefüggésben áll klimatikus szerepe is. Az erdőterületek nagyarányú csökkenése változásokat okoz a mikro- és mezoklimatikus viszonyokban- például a szélirányok megváltozása, az esőképződés helye, ideje.
- Az erdők csökkenésével így a folyó, a patakok és a vízfolyások melletti területek vízháztartása is megváltozott. Az ár levonulás után nem marad víztartalék, ez sokszor nyári aszályos időben a rétek, a kaszálók, a szántók, a kertek kiszáradáshoz vezet.

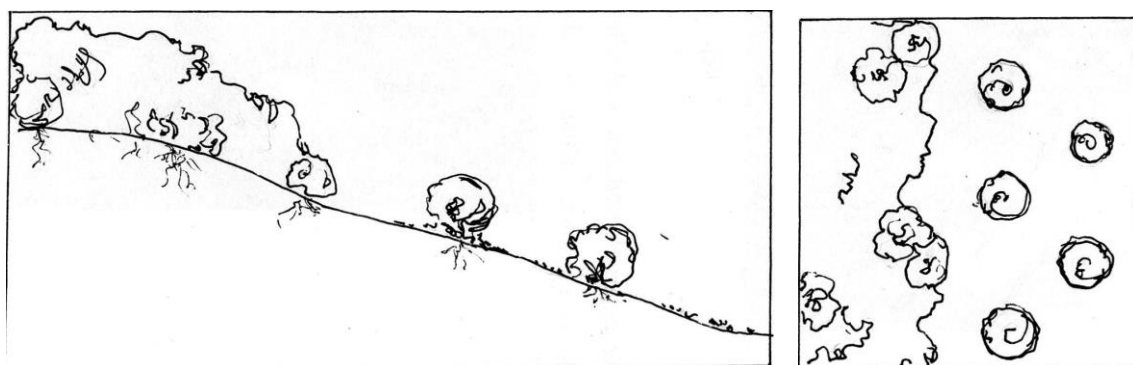
- Ehhez a folyamathoz hozzájárul a patakmedret követő növényzet eltűnése, eltávolítása is.
- Összességében a vízháztartás egyensúlya felbomlik, árvizek és aszályok polararitása válik jellemzővé.

Feladatok:

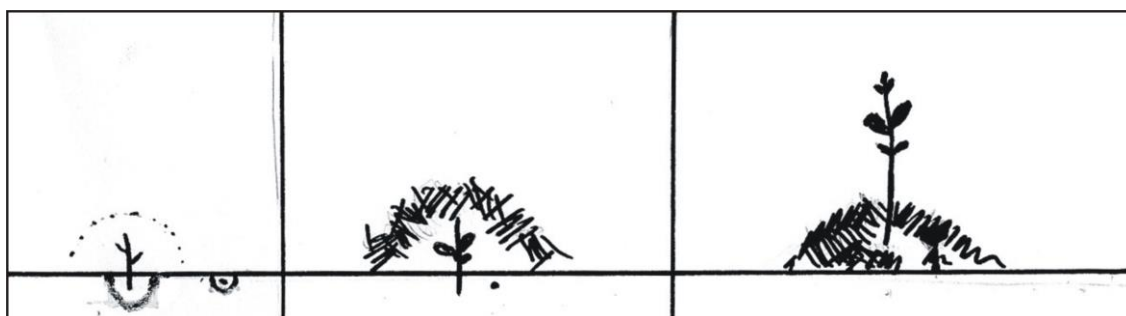
- A táj vízmegtartó képességének növelése
- Erdőterületek visszatelepítése, az egykor kiirtott és kaszálóvá, legelővé alakított, ma részben felhagyott meredek hegyoldalakon.
- Az erdőtelepítés módjának megválasztásánál a talajvédelem és vízvédelem szempontjai érvényesüljenek.
- A természet közeli erdő kialakítása –vegyes korú és vegyes fafajú – a biodiverzitás növelése érdekében
- A kaszálókon és legelőkön hagyásfák és mogyorósok ültetése nagy térközzel, a terület vízháztartásának javítására és erózióvédelmére
- A patakok, árkok martjának és teraszainak beültetése a patakkísérő növénytakaságokat alkotó fás szárú növényekkel- fűzek, éger.

Hagyásfás legelő kialakítása

Mogyorós kialakítása

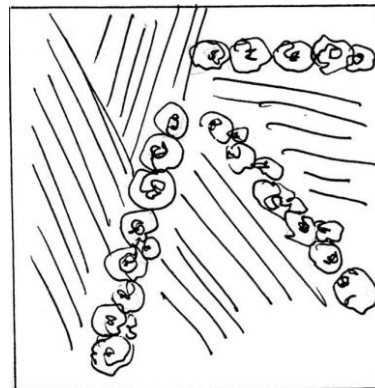
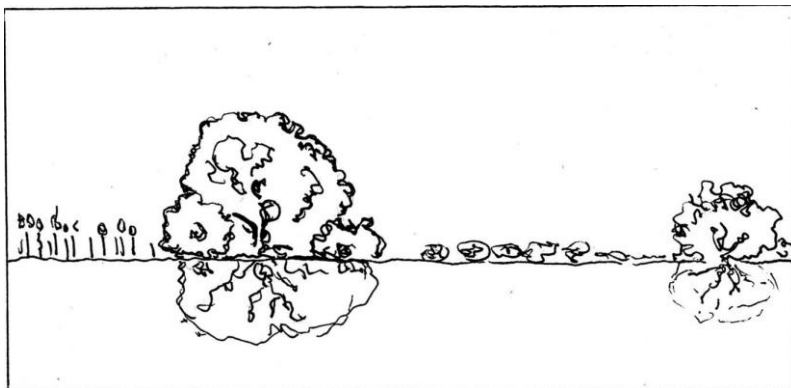

Magons ültetése
vagy magvetés

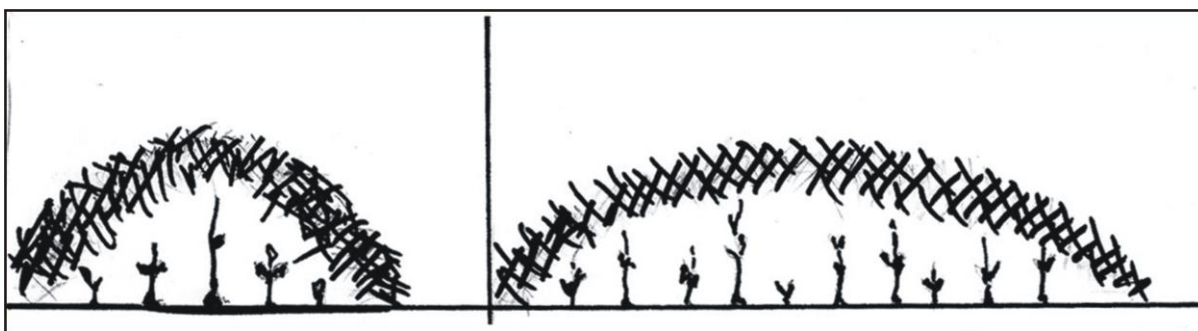
Beborítása szűrös , száraz
ágakkal (legelő tisztításából
rózsa, kökény, galagonya)

Megerősödött fa, a védelmet
adó ágak idővel elkorhadnak

Hagyásfák, mogyorók és fák telepítése

Mezsgyék kialakítása

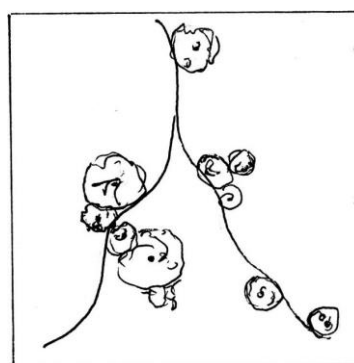
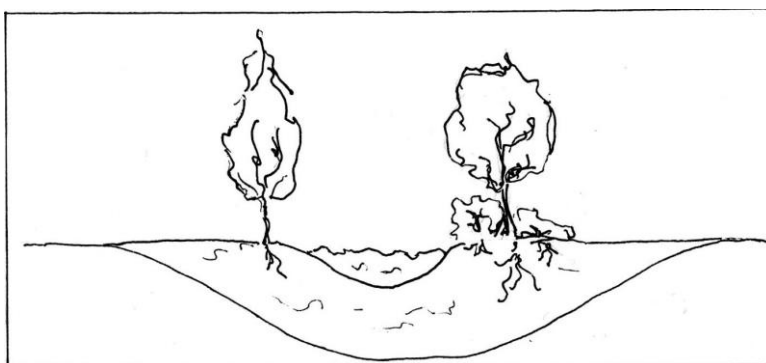
Keresztmetszet:

különböző fák, cserjék magoncait,
magjait bozótossal borítjuk

Hosszmetszet:

a bozótos védelmet nyújt a növényeknek,
és életteret az állatvilág számára

Mezsgye telepítése

Patakkísérő növényzet telepítése

5. TURISZTIKAI FELTÁRÁS, TANÖSVÉNYEK KIALAKÍTÁSA

5.1. Tanösvény a Maros mellett - Maros hídtól Maros hídig

- Csűrkerterek, vízkapuk, mosóhelyek, sikátorok, gyalogjárók, pallóhíd, borvízforrás, egykori Maros ág, régi és új ág találkozása –

A tanösvény a falu központjából jól megközelíthetően a Maros Túlamarosi alsó hídfőjéről indul. Az indulóponton információstábla, pihenőpad, hulladékgyűjtő, kerékpártároló kerül elhelyezésre. Kisebb terméskővel burkolt térről indul a tanösvény. A terep adottságainak és a vízszintnek megfelelően különböző természetközeli burkolatokat használunk (kavicsos út, pallóút, terméskő lapos út). A tanösvény bemutatja a Maros partjának hagyományos tájhasználati elemeit:

- Maros megfigyelőpont
- pallóhíd, a régi visszaépítése, rekonstruálása, amely lehetővé teszi a Maros vizének megfigyelését is
- betekintés a túloldali fokra
- csűrök a vízkapukkal
- csűrkerterek, amelyek zöldségeskertek és füveskertek
- mosóhelyek, amelyek felújítása, rekonstrukciója készül el
- gyalogút, vagy sikátor, amely a csűrök zárt fala között nyit lehetőséget a falurészből a Marosra való lejutáshoz, itt a korlát rekonstrukciójára van szükség
- borvízforrás és borvízfürdő, amelynek kialakítása folyamatban van
- csatlakozópont a 2. tanösvényhez
- A mai Maros és a régi Maroság bemutatása
- Borvízforrások a Maros medrében
- A felső holtági Maroshídra érkezve újabb információs pontra érkezünk. Ez a kiindulópontja, vagy végpontja még két tanösvénynek. Ide helyezzünk filagóriát, amely pihenőhely, eső elleni védelmet nyújt.

A tanösvényen az egyes objektumokat magyarázó infótáblák kerülnek kihelyezésre. Irányjelző táblák segítenek a tájékozódásban.

Pihenőállomásokon padokat helyezünk el. Pad-asztal is szükséges a tanösvényen folytatható szakmai foglalkozásokhoz.

5.2. Az ártéri gazdálkodás elemeit, a fokokat bemutató tanösvény

– Fokok, foktó, Maros megfigyelőpont –

A borvízforrás és borvízfürdő információs pontról indul a tanösvény. Kialakítása függesztett pallóút, amely minden évszakban, akadálymentesen járható.

- Információs pont
- Fok és foktó bemutató
- Maroskanyar és a tulsőfok bemutatója
- Marosmegfigyelőpont
- Fűzkilátó, előfűzből kialakított kitekintőpont, ahonnan álcázva figyelhetjük az állatvilágot
- Élőhelybemutató - geológia, földtan, növényvilág, állatvilág
- Régi Maroság rekonstrukció
- Maroshídfő forrásai
- Borvízkút
- A felső holtági Maroshídra érkezve újabb információs pontra érkezünk. Ez a kiindulópontja, vagy végpontja még két tanösvénynek. Ide helyezünk filagóriát, amely pihenőhely, eső elleni védelmet nyújt.

A tanösvényen az egyes objektumokat magyarázó infótáblák kerülnek kihelyezésre.

Irányjelző táblák segítenek a tájékozódásban.

5.3. A folyóterazon vezető tanösvény

– Templomdomb, temető, terasz peremén a felső Maros hídig –

A mai Maros ág, a fokok és a régi ág megtekintése a magas folyóteraszról letekintve. A fokokat bemutató tanösvény a falu régi központját jelentő templomdombon indul. A terep

adottságainak és a vízszintnek megfelelően különböző természetközeli burkolatokat használunk (kavicsos út, pallóút, terméskő lapos út).

- Információs tábla, kerékpártároló, pad, hulladékgyűjtő
- Templomkert: régi rom és a templom
- A temetőn keresztül halad a tanösvény, itt a kultúrtörténeti értékek és érdekességek kerülnek bemutatásra, a temető növényzete, remete sírok, építészeti értéket képviselő kripták, kápolnák
- Kitekintő pont: rálátás a Maros árterületére, kitekintés a Marosba futó árok és a hegyek felé. Ide helyezünk filagóriát, amely pihenőhely, eső elleni védelmet nyújt.
- Tereplépcsők kialakítása az ösvény mentén
- Átkelés az árkon pallóhíddal
- Kitekintő pont: rálátás a Marosra és a rekonstruált fokokra, foktóra, a Maros és a falu kapcsolatrendszerének belátása
- Információs pont fenti Maroshídnál
- Információs pont a fenti holtági Maroshídnál. Ez a kiindulópontja, vagy végpontja még két tanösvénynek. Ide helyezünk filagóriát, amely pihenőhely, eső elleni védelmet nyújt.

A tanösvényen az egyes objektumokat magyarázó infótáblák kerülnek kihelyezésre. Irányjelző táblák segítenek a tájékozódásban.

Pihenőállomásokon padokat helyezünk el. Pad-asztal is szükséges a tanösvényen folytatható szakmai foglalkozásokhoz.

5.4. Az egykor lecsapolt területek revitalizációját bemutató tanösvény

- Vizes élőhelyek, borvízforrások –
- Információs pont a fenti holtági Maroshídnál. Ez a kiindulópontja, vagy végpontja még két tanösvénynek. Ide helyezünk filagóriát, amely pihenőhely, eső elleni védelmet nyújt.
- Élőhelybemutató (geológia, földtan, növényvilág, állatvilág) és pihenőpont
- Borvízforrások

-
- Kilátó (fa és előfűz konstrukció) ahonnan átlátást kapunk a vizsgált területre, annak táji kapcsolatrendszerére

A tanösvényen az egyes objektumokat magyarázó infótáblák kerülnek kihelyezésre. Irányjelző táblák segítenek a tájékozódásban.

Pihenőállomásokon padokat helyezünk el. Pad-asztal is szükséges a tanösvényen folytatható szakmai foglalkozásokhoz.

5.5. A természetvédelmi területet bemutató tanösvény

– A védett terület látogatható részének bemutatása –

A természetvédelmi terület látogatása korlátozott, ezért Az ösvényről nem szabad letérni.

- Infópont táblával
- Függesztett pallóutas ösvény, amelyről nem szabad lelépni
- Élőhelybemutató pontok
- Visszatérés a kiindulópontához
- A tanösvényen az egyes objektumokat magyarázó infótáblák kerülnek kihelyezésre.
- Irányjelző táblák segítenek a tájékozódásban.

TANÖSVÉNYEK - LÁTVÁNYRAJZ

TANÖSVÉNYEK - LÁTVÁNYRAJZ

TANÖSVÉNYEK - LÁTVÁNYRAJZ

6. A KIVITELEZÉSI MUNKÁLATOK SZAKMAI NYOMON KÖVETÉSE

A terv kivitelezése nagyon összetett folyamat. Nem csupán mérnöki-műszaki része van a projektnek, hanem jelentős speciális, szakmai felkészülést igénylő részei. Az élőhelyek kialakítása, rekonstrukciója a kutatók bevonásával és részvételével tud csak megvalósulni.

7. MONITORING RENDSZER

A projekt keretében kialakított élőhelyek rendszeres felügyeletére és megfigyelésére van szükség. Szakterületenkénti megfigyelés, megfigyelések rögzítése, elemzése, teendők meghatározása. Szükséges egy helyi monitoring pont kialakítása.

- Monitoring rendszer kiépítése
- Üzemeltetése

8. INFORMÁCIÓS RENDSZER KIALAKÍTÁSA

A projekt eredményeit és objektumait komplex információs rendszerre kell fűzni. Ehhez szükséges elemek:

8.1.A biodiverzitás projekt bemutató csomag arculata, logója kialakítása

8.2.Információs táblák

A területen az információs táblák hierarchikus rendjét kell kialakítani, egységes tervek szerint. Az információhordozó egységes grafikai arculatú, a kiadványokkal összhangban.

8.3.Kiadványok:

- Általános bemutató, programajánló
- Tanösvények bemutatása
- Tematikus programok és foglalkozások füzetek
- Ismeretterjesztő kiadványok
- Térképek
- Képeslapok
- CD, DVD kiadványok

8.4. Tematikus túravezetések

8.5. Információs pont, információs iroda

- Az irodában kap az idelátogató információt, kiadványokat.
- Számítógépes háttér szükséges, interaktív információ.
- Tematikus túrák szervezése, vezetése

9. ERDEI ISKOLA LÉTREHOZÁSA

Ebben a tervezési ütemben kialakított tematikus tanösvények, élőhely rekonstrukciók, erdő és tájalkotó növénytelepítések mintaértékűek, amely lehetőséget teremt egy komplex tematikájú erdei iskola kialakítására. A kiviteli fázisban szükségeszerű elkészíteni az erdei iskola épületének és bemutató- és foglalkoztató kertjének tervei.

10. TÁRSADALMI TUDATOSÍTÁS

Mindezen vizsgálati eredmények és értékelések eredményeit a döntéshozókkal, a civil szervezetekkel, a helybéli lakossággal tudatosítani kell. Szakmai területen propagálni.

- falufórumok szervezése
- tájséták szervezése
- konferencia
- Kiállítás

11. FENNTARTÁSI, ÜZEMELTETÉSI MUNKÁK

A biodiverzitás érdekében történt rehabilitációk szakszerű fenntartást igényelnek, mindezekről a rendszerek beállásaig és azt követően gondoskodni kell.

- Művelési ágak fenntartása
- Vízenszer tisztítása, karbantartása
- Természetőr foglalkoztatás

ÖSSZEGZÉS

A projekt célja, hogy megválaszolja a biodiverzitás lehetőségeinek fejlesztését, a káros folyamatok megakadályozását, a pozitív változások elindítását.

A terv tartalmazza mindazokat a lépéseket, amelyek szükségesek mindezen célok eléréséhez.

A tervezés fázisát követi az igen komplex és speciális kivitelezési munka, amely nagy odafigyelést igényel. Nem lehet műszaki kivitelezésként kezelni, ezért célszerű projektrészekre bontani, és az egyes projektrészek elvégzésére a speciális, hozzáértő kivitelezőket megtalálni. A tenderezési folyamat megítélésébe szükséges bevonni a tervezőket, akik érdemben fel tudják mérni, hogy a kivitelező felkészült-e a speciális feladatok elvégzésére.

Ezzel párhuzamosan ki kell alakítani a monitoring rendszer, és meg kell szervezni a fenntartást.

TÉRKÉPEK

1. Gyergyóremete térségi helyzete
2. Remete geológiai térképe
3. Természetvédelmi és NATURA 2000 területek
4. I. katonai felmérés alapján
5. II. katonai felmérés alapján
6. II. katonai felmérés alapján
7. 1944-es katonai felmérés alapján
8. 1968-as topográfiai térkép alapján
9. 2006-os légifotó alapján
10. A Gyergyói-medence erdő területeinek változása az I. katonai felmérés alapján
1763-1787
11. A Gyergyói-medence erdő területeinek változása az II. katonai felmérés alapján
1819-1869
12. A Gyergyói-medence erdő területeinek változása az III. katonai felmérés alapján
1869-1887
13. A Gyergyói-medence erdő területeinek változása az 1944-es katonai felmérés alapján
14. A Maros folyómedrének változása
15. Tájéktaszter térképe

Terv:

16. Tanösvény összegzés
17. 1. Tanösvény a Maros mellett
18. 2. Az ártéri gazdálkodás elemeinek bemutatója
19. 3. Folyóterazon vezető tanösvény
20. 4. Vizes élőhely bemutató-egykori lecsapolt terület rehabilitációja
21. 5. A védett terület élőhelyeinek a bemutatója
22. Erdősítési javaslat

Felhasznált alaptérkép:

Gyergyói-havasok és Hagymás-hegység turisztatérkép, 1: 60 000, Dimap Bt., Budapest, 2004

I. katonai felmérés felhasznált szelvények: 102; 103, 117; 117; 118; 131; 132; 146; 147; 148

II. katonai felmérés felhasznált szelvények: O-V-09; 10

O-VI-08; 09; 10 ;11

O-VII-09; 10; 11; 12

O-VIII-10; 11; 12

III. katonai felmérés felhasznált szelvények: 5274/ 2; 4

5274/ 1; 2; 3; 4

5374/ 2; 4

5375/ 1; 2; 3; 4

5575/ 3; 4

5576/ 1;2

Az 1944-es katonai felmérés felhasznált szelvények: 5274 K

5275 N

5275 K

5374 K

5375 N

5375 K

IRODALOMJEGYZÉK

1. Andrásfalvy B. (2007) *A Duna mente népének ártéri gazdálkodása*. Ekvilibrum, Budapest
2. Garda D. (2002) *A székely közbirtokosság*. Státus könyvkiadó, Csíkszereda
3. Gyergyóremete előterv-tanulmány a birtokrendezésre és infrastruktúra fejlesztésre. (2008) RALF-CH
4. Jánosi Cs. (2005) *Székelyföldi fürdők gyógyhelyek*. Ars Topia Alapítvány (Bp.), Csíki Természetjáró és Egyesület (Csíkszereda), B.K.L. Kiadó (Szombathely)
5. Kerényi A. (1995) *Általános környezetvédelem*. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged
6. Kölönte B. (2002) *Gyergyó története a kialakulástól a határőrség szervezéséig*. Reprint Mark House, Gyergyószentmiklós
7. Lackó-Szentmiklósi E. (2003) *Gyergyóremete, település ismertető*. Mark House kiadó, Gyergyószentmiklós
8. Molnár G. (2000) *Ember és természet – természet és ember*. Soproni Műhely, Sopron
9. Moser M. és Pálmai Gy. (1992) *A környezetvédelem alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
10. Orbán B. (1868) *A Székelyföld leírása*. Ráth Mór nyomdája, Pest
11. Oberfrank F. (1998) *A biodiverzitás időszerű kérdései*. Magyar Szemle.Online, Új Folyam VII. 4. szám
12. Rab J. (2001). *Népi növényismeret a Gyergyói-medencében*. Pallas-Akadémia könyvkiadó, Csíkszereda
13. Természetvédő Tarisznyás M. (1982) *Gyergyó történeti néprajza*. Kriterion, Bukarest
14. World Resources Institute *On-line Biodiversity Information*. WRI, Washington (1996) (Internet: <http://www.wri.org/biodiv/bri-home.html>, Site Updated: July 10, 1996)